

**KERSTIN EKBERG
JENS FINNÄS
LEO WALLENTIN**

**BERTHOLOF BRÄNNSTRÖM
ROUZBEH DJALAE
SAKINE MADON
JONAS NORDLING
MATS SVEGFORS
JENNY WIIK
LARS TRUEDSON (RED)**

Där bor journalisterna

Där bor journalisterna

**Institutet för
mediestudier**

Institutet för mediestudier
Norra Benickebrinken 2, 111 31 Stockholm
Telefon: +46-(0)8-656 78 30
info@mediestudier.se www.mediestudier.se

Där bor journalisterna
Kerstin Ekberg, Jens Finnäs, Leo Wallentin och Love Hansson m.fl.

© Författarna och Institutet för mediestudier
Utgivare: Institutet för mediestudier
Produktion: eddy.se ab, Visby 2015
ISBN 978-91-980631-4-1

Om Institutet för Mediestudier

Institutet för Mediestudier ska – med forskningen som verktyg – verka för en välgrundad diskussion i samhället om hur medierna sköter sin grundläggande uppgift: att på medborgarnas uppdrag granska makten och skildra verkligheten. Det sker genom att initiera egen forskning eller sprida kunskap om andras forskning samt genom att vara mötesplats för diskussioner om mediers roll i samhället.

Institutet stöds av en bred krets av samhällsintressen: fack, näringsliv och civilsamhälle som kyrkan och idrottsrörelsen. Institutets forskning finansieras dessutom genom bidrag från bland andra Familjen Erling Perssons stiftelse och Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse.

Innehåll

Förord: Där bor journalisterna – där borta, inte här	7
<i>Kerstin Ekberg, Jens Finnäs och Leo Wallentin samt Love Hansson</i> Där bor journalisterna	11
<i>Kerstin Ekberg</i> Journalisternas beröringskräck	27
<i>Jens Finnäs och Leo Wallentin</i> Så här gjorde vi undersökningen	39
<i>Sakine Madon</i> Låt kompetensen stå i centrum – bredda journalistkåren	43
<i>Jonas Nordling</i> Problemet är inte var vi bor, utan möjligen vilka vi är	49
<i>Bertholof Brännström</i> Gäst hos verkligheten räcker inte	55

Rouzbeh Djalaie

När klass och hudfärg smälter samman

i postnummer 61

Mats Svegfors

I journalisternas kvarter 67

Jenny Wiik

Spelar det någon roll var journalisterna bor? 73

Förord: Där bor journalisterna – där borta, inte här

På morgonen en promenad med barnen vid handen till förskolan som vanligt. På kvällen en vandring genom förorten för att möta upp kolleger och börja jobba, ensam och klädd alldeles som vanligt.

Och så tillbaka – klädd som en krigskorrespondent i skyddsväst och med säkerhetsvakter i släptåg. En märklig känsla att peka ut barnens förskola för de välväxta vakterna.

När medier skulle bevaka husbykravallerna beslöt flera av dem att reportrar på plats skulle bära skyddsväst och stödjas av vakter. Den omsorgen om de anställdas säkerhet är svår att kritisera. Skadegörelse och visst våld hade förekommit dagarna innan.

Men när en reporter bor i den förort hen ska skildra – då framstår sådana åtgärder plötslig som absurda. Det är då man får syn på hur ovanligt det är att vi journalister bor i miljonprogramsförorterna kring de stora städerna.

För snart tio år sedan undersökte Kerstin Ekberg var i landet den svenska journalistkåren bodde. Det visade sig att flest journalister bodde i Stockholm. Och allra tätast bodde de på Södermalm i Stockholm. I storstädernas förorter och i typiska industrisamhällen var det däremot glest mellan journalisterna. (Här bor journalisterna, Sim(o) 2007)

Nu har Institutet för mediestudier gjort om undersökningen. Vi ville förfina granskningen och vi ville se om något hade förändrats på nästan ett decennium. Och vi ville presentera uppgifterna mer detaljerat än tidigare varit möjligt – med en särskild webbsida på *journalisterna.mediastudier.se*. Där kan vi alla exempelvis ta reda på hur snedfördelat journalisterna bor i just vår kommun.

Tre av tio journalister bor i Stockholms stad. Nästan hälften i Stockholms län. Ingen journalist bor enligt studien i Gnosjö eller i tio andra kommuner. Bara 56 journalister bor i någon av de 20 kommuner som Sveriges Kommuner och landsting (SKL) definierar som glesbygdskommuner. Och: i Stockholmsstadsdelen Rinkeby-Kista är ”journalisttätheten” bara obetydligt högre. Journalisterna är snedfördelade över land och stad ur många aspekter.

I denna skrift redovisar vi de viktigaste slutsatserna från undersökningen. Men dessutom diskuteras den av journalister och forskare med olika erfarenheter och insikter. Sakine Madon skriver ur sitt dubbla periferiperspektiv från förort och landsortsstad om vikten av att bredda journalistkåren för att låta kompetensen stå i centrum. Rouzbeh Djalaie, Bertholof Brännström och Jonas Nordling ger sina perspektiv

på frågan. Mats Svegfors diskuterar vad just bostadsort och därmed följande erfarenheter betyder för journalistiken – och blickar framåt mot en tid när journalistyrket inte längre självklart ger medelklasslön. Och sist men inte minst ger Jenny Wiik, medieforskare i Göteborg, skickligt en bild av vad forskningen vet om hur representativa journalisterna är för befolkningen i stort och vad det betyder för journalistiken.

Vi tackar för hjälp från Svenska Journalistförbundet med uppgifter om i vilka postnummerområden de yrkesaktiva medlemmarna bor. Att undersöka just denna grupp är det rimligaste praktiskt genomförbara sättet att undersöka yrkeskåren journalister.

Databearbetning och analys har gjorts av Leo Wallentin och Jens Finnäs från frilansbyrån Journalism++, och statistikern Love Hansson. De svarar också för resultatpresentationen på webben och har tillsammans med Kerstin Ekberg skrivit avsnittet som presenterar resultaten. Kerstin Ekberg har också skrivit en personlig analys av resultaten och deras betydelse.

Vi hoppas att denna undersökning ska ge underlag för en livlig och välgrundad debatt om journalisters yrkesroll – och inte minst om journalistikens kvalitet.

Missa nu inte att kolla hur det ser ut just hos dig på *journalisterna.mediastudier.se*.

Lars Truedson

Journalist och föreståndare för Institutet för Mediestudier. Bor i Bagarmossen, Stockholm.

**Kerstin Ekberg, Jens Finnäs och
Leo Wallentin samt Love Hansson***

Där bor journalisterna

Spelar det någon roll för läsaren, lyssnaren och tittaren var journalisten, som skriver och fyller nyhetsmedierna med innehåll, själv bor? Ja, vi som har gjort den här rapporten tror det.

Låt oss ta ett exempel. En pojke slås medvetslös av en grupp jämnåriga. Han kämpar för sitt liv men dör på sjukhus några dagar senare. Det är dagen innan han ska fylla 17 år. Tre jämnåriga häktas för misshandel och grovt vållande till annans död.

Det här hände för några år sedan på Kungsholmen i Stockholms innerstad och rapporteringen var omfattande, bred och djup. Många olika aktörer fick komma till tals. Ungdomar som var med på den fest som föregick misshandeln berättade, liksom skolkamrater, föräldrar, rektorer och givetvis folk från polis och rättsväsende. Både åklagare och försvarsadvokater intervjuades, liksom offrets föräldrar.

* Text och research: Kerstin Ekberg, journalist och författare, Södertälje, Jens Finnäs, datajournalist, Hornstull, Stockholm, och Leo Wallentin, datajournalist, Kärrtorp, Stockholm. Research och faktagranskning: Love Hansson, statistiker.

Men misshandeln ledde inte till att bilden av hela Kungsholmen förmörkades. Det blev inga reportage om att vanligt folk inte vågade gå ut på kvällarna eller att denna stadsdel präglas av fylla, våld och brott. Alkohol förekom men medierna skrev inget om den omfattande spritlangning, som måste ha varit en förutsättning för brottet. Rättsväsendet utredde inte heller den saken. Kungsholmen är fortfarande en trevlig del av Stockholm för invånare och besökare, om man ska gå efter mediebilden. Tidningarna har massor av nöjes- och kulturtips från denna stadsdel.

Fundera en stund över hur rapporteringen hade sett ut om samma sak hade hänt i Fittja eller Tensta, i Angered eller Rosengård.

Formulerat på ett annat sätt:

Varför blir det så att negativa historier, sanna eller osanna, om ett visst bostadsområde både hamnar i tidningen och präglar bilden av området? Samtidigt som andra områden nästan bara får bra press? Och om något negativt händer, så betraktas det inte som ”typiskt för Kungsholmen” på samma sätt som det skulle betraktas som ”typiskt för Fittja”.

Och fundera på hur intensiv och hur finkalibrerad mediebilden är av Göteborg jämfört med Gäddede, av Malmö jämfört med Malå. Eller för den delen av Norrmalm jämfört med hela Norrland.

Kan den här skillnaden i medierapporteringen bero på var journalisterna själva bor? Den frågan är upprinnelsen till den här rapporten.

Där bor de

Det är nästan tio år sedan undersökningen ”Här bor journalisterna” gjordes för första gången. Undersökningen fick stort genomslag och refereras fortfarande till i medierna.

I dag ställer vi frågan igen: Var bor journalisterna? Det korta svaret är nu, liksom då, att journalisterna bor i storstäderna. Sedan 2007 har det skett en viss förflyttning mot storstadsregionerna, dock inte större än den hos befolkningen i stort. Snedfördelningen består.

34 procent av journalisterna bor i Stockholms kommun, att jämföra med 9 procent av landets befolkning. Nästan hälften, 45 procent, av journalistkåren bor i Stockholms län, att jämföra med 23 procent av befolkningen. Koncentrationen av journalister till Stockholm är alltså massiv.

Kommunerna där det bor flest journalister:

Kommun	Antal journalister
Stockholm	4 460
Göteborg	716
Malmö	703
Nacka	278
Uppsala	267
Umeå	251
Solna	247
Lund	196
Luleå	164
Norrköping	163

På *journalisterna.mediastudier.se* kan du se hur läget är i var och en av landets kommuner – hur många journalister som bor där och i vilka områden de klumpar ihop sig.

I alla de här kommunerna bor det många människor, så vi har även undersökt hur många journalister det finns i förhållande till antalet invånare i varje kommun. Snittet i hela landet är 1,4 journalist per tusen invånare. Stockholm ligger i topp med 4,9 journalister per tusen invånare. Därefter följer Solna, Nacka, Lidingö, Malmö, Luleå och Falun, Umeå, Värmdö, Vaxholm, Sundbyberg, Lund, Karlstad, Karlskrona och Östersund samt Sundsvall, Kalmar och Gotland.

I dessa 18 kommuner bor fler journalister än det skulle göra om de var jämt fördelade över landet. Det är värt att notera att åtta av dessa journalisttäta kommuner finns i Stockholms län. I Växjö, Danderyd, Ekerö och Härnösand finns 1,4 journalister per tusen invånare, vilket är genomsnittet i hela landet. I alla andra kommuner bor journalisterna glesare.¹

De journalisttätaste kommunerna:

Kommun	Journalister per tusen invånare
Stockholm	4,9
Solna	3,3
Nacka	2,9

¹⁾ Vi har räknat fram antalet yrkesverksamma journalister per tusen invånare. Värt att notera är då att grovt räknat är hälften av befolkningen yrkesverksam. Resten är barn, studerande, pensionärer med flera. Att istället jämföra yrkesverksamma journalister med yrkesverksamma invånare ger dock inga större förändringar i resultatet.

Kommun	Journalister per tusen invånare
Lidingö	2,7
Malmö	2,2
Luleå	2,2
Falun	2,2
Umeå	2,1
Värmdö	2,0
Vaxholm	1,9

Men mest interessant är inte i vilka kommuner og postnummerområden journalisterna bor, utan snarare i vilken *typ* av områden de bor. Vilka är deras gran- nar? Vilken verklighet är det journalisterna ser når de kliver ut genom sin ytterdörr? Og kanskje framfor allt: Vilken verklighet ser de *inte*?

Där bor de inte

Vill man vara sikker på att inte behöva träffa en jour- nalist ska man bege sig till Gäddede i Strömsunds kommun i nordligaste Jämtland. Gäddede är Sveriges mest "journalistisolerade" plats om vi går efter post- nummerindelningen. Här är det mer än fem mil, eller närmare en timmes bilkörning, till ett postnummer- område där det bor en journalist.

Strömsunds kommun är typisk for de kommuner där det bor få eller inga journalister. Det är en utpräglad glesbygdskommun, med låg tätortsgrad og utan større stad. Folkpartiet, Moderaterna og Miljöpar- tiet är svaga, og Socialdemokraterna är sterke.

Journalisterna är mest underrepresenterade i glesbygdskommuner och industrikommuner. I de 20 kommuner som Sveriges kommuner och landsting definierar som glesbygdskommuner bor sammanlagt bara 56 yrkesverksamma journalister. Det är 0,3 journalister per tusen invånare.

I områden där Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna är starka bor det generellt få journalister. Den trenden står sig för övrigt inte bara sett till hela riket, utan återkommer på lokal nivå i nästan alla större städer.

Och Gäddede är typiskt för en journalistgles ort: Långt från centralorten. Orterna där journalister är överrepresenterade är undantagslöst respektive läns residensstäder eller centralorter (eller förorter till dessa).

Det finns elva kommuner där det inte bor några yrkesverksamma journalister alls, enligt vår definition: Dals-Ed, Gnosjö, Gullspång, Laxå, Ljusnarsberg, Markaryd, Ockelbo, Olofström, Ragunda, Svenljunga och Uppvidinge. I dessa elva kommuner bor drygt 74 000 invånare.

Här är det glesast mellan journalisterna

Kommun	Journalister per tusen invånare
Gnosjö	0
Uppvidinge	0
Markaryd	0
Olofström	0

Kommun	Journalister per tusen invånare
Dals-Ed	0
Gullspång	0
Svenljunga	0
Laxå	0
Ljusnarsberg	0
Ockelbo	0
Ragunda	0
Strömsund	0,08
Oxelösund	0,09
Åtvidaberg	0,09
Töreboda	0,11
Mellerud	0,11
Eda	0,12
Klippan	0,12
Kungsör	0,12
Åstorp	0,13

De kommunerna utgör extremfallen, men faktum är att journalisterna är underrepresenterade i nästan hela Sverige. I 268 av 290 kommuner bor det färre journalister än det skulle göra om den geografiska spridningen var representativ för befolkningen. I gengäld är de största städerna extremt journalisttäta.

Att journalisterna bor i storstäderna är förstås en naturlig följd av att det är där jobben finns. Men segregationen finns också inom städerna. Trots att det bor över 4 000 journalister i Stockholms kommun, finns det även i huvudstaden vita fläckar på kartan.

I Stockholm bor de på Söder

Vår undersökning visade redan 2007 att Södermalm är Sveriges mest journalisttäta område. I dag är var hundra invånare där journalist.

I Rinkeby-Kista är motsvarande siffra en på tvåtusen, en nivå av underrepresentation som motsvarar den i många glesbefolkade småkommuner och småindustriorter – extrema skillnader trots att avståndet mellan stadsdelarna är mindre än två mil.

Journalisttätet i Stockholms stadsdelsområden:

Stadsdelsnämnd	Journalister per tusen invånare
Södermalm	10,4
Hägersten-Liljeholmen	7,4
Skarpnäck	7,1
Kungsholmen	6,2
Norrmalm	6,0
Enskede-Årsta-Vantör	4,1
Östermalm	3,7
Bromma	3,6
Älvsjö	3,1
Farsta	2,4
Spånga-Tensta	1,4
Hässelby-Vällingby	1,3
Skärholmen	1,1
Rinkeby-Kista	0,4

När man tittar på den här tabellen och jämför med motsvarande uppgifter i den förra undersökningen kan vi se att Södermalm i Stockholm fortfarande är den plats där journalisterna helst bor. Nytt är att om-

råderna strax utanför Södermalm blivit mer populära. Det gäller Hägersten, Liljeholmen och i Skarpnäck. Kanske är områdena längs tunnelbanans linjer söderut på väg att bli ”det nya Söder”.

Journalisterna bor glest i de fattigaste och rödaste delarna av Stockholm. De bor inte heller så tätt i de allra mest välbärgade områdena, men väl i en trygg medelklassomgivning där utbildningsnivån generellt är hög. Detsamma gäller för Göteborg och Malmö. I Göteborg bor flest journalister i stadsdelarna Kungsladugård, Masthugget, Majorna, Olivedal och Änggården. I Malmö bor flest i Västra Sorgenfri, Möllevången, Rörsjöstaden, Rådmansvången och Gamla Staden.

Låt oss titta närmare på några av de platser där det bor påfallande få journalister på lokalnivå i två städer.

I Norrköpings kommun bor 163 journalister i vår undersökning. Därmed ligger staden nära genomsnittet i landet när det gäller journalisttätet. I Norrköping finns huvudredaktionen för Norrköpings Tidningar och Folkbladet och både Sveriges Radio och Sveriges Television har sina redaktioner på Västgötebacken intill det gamla industrilandskapet i centrala staden. Och det är här i centrum som de flesta journalisterna bor.

Andra stadsdelar är helt eller nästan helt journalistfria. Tar vi riksväg E22 från Norrköping mot Kalmar så passerar vi dem. Först kommer Hageby och lite längre ut hela Navestad. I de här trakterna bor stora delar av Norrköpings arbetarklass och ganska

många arbetslösa. När vi läser om trakten i pressen så är det oftast tråkigheter. I valen röstar man på Socialdemokraterna och ibland Sverigedemokraterna, om man röstar alls.

Valdistriktet Hageby-Mamre, som ligger mellan egentliga Hageby och Navestad, sticker ut. En röd del av stan, där 44 procent av väljarna stödde socialdemokraterna i senaste riksdagsvalet och sju procent stödde vänstern. Sverigedemokraterna samlade 20 procent av rösterna och det är nästan lika mycket som de borgerliga allianspartierna tillsammans (22 procent). Hur många journalister? Mellan noll och två. En tydlig illustration till vad vi har funnit i hela undersökningen. Där många röstar på Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna bor nästan inga journalister.

Vi åker vidare till Södertälje, en stad som då och då hamnar i mediefokus. Här finns drygt 90 000 invånare och 51 journalister. En journalisttätthet bara snäppet över Rinkeby-Kista, 0,6 per tusen invånare, trots att det även i Södertälje finns en lokal morgontidning, Länstidningen LT, och Sveriges television just har öppnat en ny redaktion. Journalisterna bor i centrum eller mer lantligt i Järna, Hölö eller Enhörna. Däremot är det glest mellan dem i de stora hyreshusområdena i Ronna och Hovsjö.

I Södra Ronna, och området längs Gamla Enhörnavägen och Gamla Strängnäsvägen, bor tre journalister. Vi vet inte exakt var i detta område. Annars är det helt fritt från journalister i hela nordvästra Södertälje med stora stadsdelar som Ronna, Hovsjö, större delen av Lina och Karlhov. Det är här Södertäljes stora befolkning med rötter i Mellanöstern bor tätt.

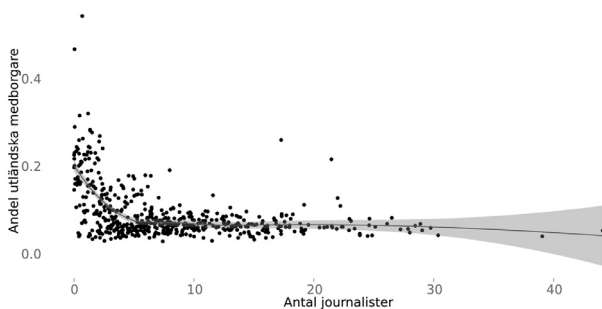
Få bor bland invandrare

Det här var exempel från två städer. Hur ser det då ut i landet som helhet? Ett tydligt mönster är att det bor väldigt få journalister i de mest invandrartäta områdena. Vi har analyserat sambandet mellan antal journalister och andel utländska medborgare på valdistriktsnivå. Vi vet att andelen utländska medborgare och andelen utlandsfödda följs åt. Genom att studera valdistrikten kan vi i städerna på sina håll komma ner till nästan kvartersnivå, vilket ger en väldigt finkorning bild av journalisternas spridning.

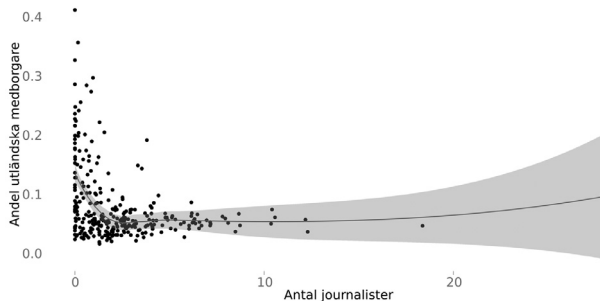
Följande tre figurer visar andel utländska medborgare på höjded och antal journalister per valdistrikt i Stockholm, Göteborg och Malmö i sidled. Varje prick motsvarar ett valdistrikt. Ju högre upp prickarna ligger, desto fler utlandsfödda. Ju längre till höger, desto fler journalister.

Andel journalister jämfört med andel utländska medborgare i tre storstäder

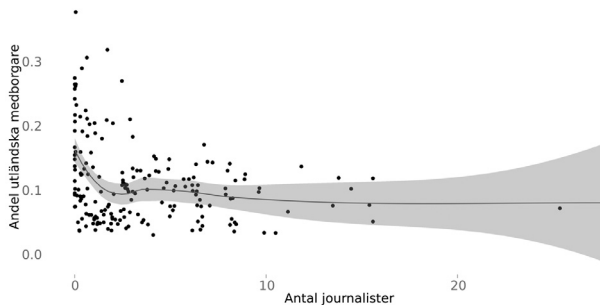
STOCKHOLM

GÖTEBORG

MALMÖ

I alla tre städerna ser vi samma mönster. Där det bor många utländska medborgare (långt upp i graferna), där bor det få journalister. Och omvänt: Där det bor flest journalister (långt till höger) är andelen utländska medborgare liten. Att det ligger så många punkter nere till vänster beror på att det i de flesta valdistrikt endast bor enstaka journalister.

Intressant nog är det här sambandet svagare så snart vi lämnar de tre storstäderna. I övriga större svenska städer är journalisterna mer jämnt fördelade mellan

olika typer av områden. Men som vi såg i Norrköping och Södertälje finns även utanför de största städerna klara mönster. Liknande detaljstudier kan var och en göra med hjälp av de uppgifter som finns publicerade på Mediestudiers hemsida.

De bor där få röstar på S eller SD

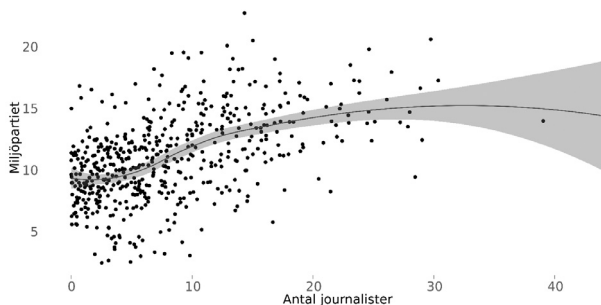
Den här undersökningen säger ingenting om vilka partier journalister röstar på. Däremot vet vi hur man röstar i grannskapen där journalisterna bor.

Sett till hela landet finns två tydliga samband: Journalister bor i områden där Miljöpartiet, Moderaterna, Folkpartiet och Feministiskt initiativ har förhållandevis många sympatisörer. Journalister bor däremot *inte* där Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna har sina starkaste fästen.

En förklaring som ligger nära till hands är att journalisterna bor i storstäderna, som röstar enligt just det mönstret. Men faktum är att sambandet kvarstår även när vi studerar förhållandena inom städerna var för sig.

Här är till exempel Stockholms valdistrikt med andel röster på Miljöpartiet på den lodräta axeln och antal journalister på den vågräta axeln. Varje prick motsvarar ett valdistrikt, och ju högre upp pricken ligger, desto fler miljöpartiväljare finns det i distriktet. Ju längre till höger, desto fler journalister.

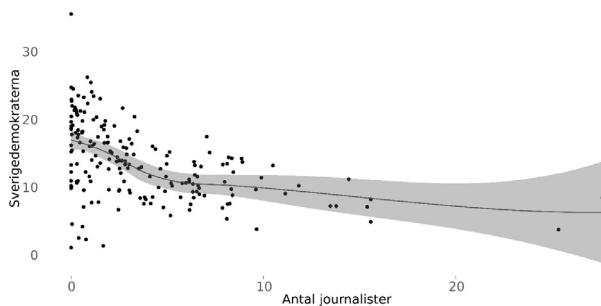
Röster på Miljöpartiet och antal journalister i Stockholm

Journalisterna bor oftare där man röstar miljöpartistiskt. Motsvarande bilder för Moderaterna, Feministiskt initiativ och Folkpartiet ser snarlika ut.

För Sverigedemokraterna, å andra sidan, är tendensen den omvända. Här är Sverigedemokraternas valresultat i valdistrikten i Malmö kommun jämfört med hur tätt journalisterna bor:

Röster på Sverigedemokraterna och antal journalister i Malmö

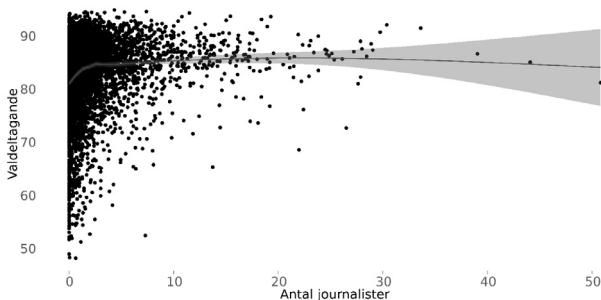

I de valdistrikt där Sverigedemokraterna får över 15 procent bor det väldigt få journalister.

För Socialdemokraterna är sambandet snarlikt: Många socialdemokrater – få journalister. Just detta är det starkaste sambandet vi har hittat i vår undersökning.

Ett annat sätt att analysera valresultat är att titta på valdeltagande i riksdagsvalet 2014. Här ser vi ett samband som påminner om det vi såg för utländska medborgare.

Högt valdeltagande där journalisterna bor

I de områden där valdeltagandet är lägst bor det få journalister. Och precis som i fallet med utländska medborgare, är sambandet starkast i Stockholm, Göteborg och Malmö. I andra större städer är journalisterna – generellt – jämnare fördelade på olika typer av områden, även om en viss trend fortfarande går att skönja.

Så vad betyder boendet?

Hur var det vi funderade om den tragiska dödsmiss-handeln på Kungsholmen i centrala Stockholm? Varför präglade den inte hela mediebilden av den stadsdelen? Medan liknande händelser i andra stadsdelar präglar bilden av dem? Kanske spelar det roll var journalisterna själva bor? På Kungsholmen och Es-singeöarna, med postnummer 112, bor drygt 420 journalister. De bor betydligt tätare på Södermalm, men Kungsholmen ligger tillsammans med Hägersten-Liljeholmen och Skarpnäck i toppskiktet av journalisternas Stockholmsliga och därmed i Sverigeligan.

Journalisterna känner sig hemma här och det märks när de skildrar området.

Kerstin Ekberg*

Journalisternas beröringskräck

För tio år sedan undersökte jag var i landet den svenska journalistkåren bodde. Det visade sig att det många länge skämtat om, att ”alla” journalister bor på Södermalm i Stockholm, hade en verklighetsbakgrund. Sveriges i särklass journalisttätaste område var stadsdelen Högalid i Stockholm. På hela Södermalm bodde journalisterna tätt, medan det var glest mellan dem i förortsområden och i många industriorter runt om i landet.¹ Resultatet var anmärkningsvärt och är enligt min mening en viktig förklaring till den medieskugga som framför allt storstädernas förorter har hamnat i.

Min förhoppning med den första undersökningen var att den skulle inspirera till vidare debatt och forskning. Den förhoppningen har till stora delar infriats. Det finns nu en större medvetenhet om att det spelar roll i vilken miljö journalisterna rör sig i sitt dagliga liv och saken diskuteras på ett seriöst sätt. Det är det positiva resultatet av den här forskningen.

* Kerstin Ekberg, journalist och författare, Södertälje.

¹) Kerstin Ekberg, *Här bor journalisterna*, Sim(o), Stockholm 2007.

Det negativa är att så litet har hänt då det gäller koncentrationen, både bland journalisterna och deras arbetsgivare, medieföretagen. Journalisterna bor fortfarande helst på Södermalm i Stockholm. En större andel bor i Stockholms län. Men det måste också sägas att bland den svenska befolkningen har inflyttningen till Stockholm och Stockholms län varit ännu kraftigare. Bland journalisternas arbetsgivare har också koncentrationen ökat. Många tidningar har lagts ner och ännu fler lokala redaktioner. Arbetsmöjligheterna för journalisterna är alltså mindre spridda i dag än för tio år sedan och i skrivande stund fortsätter nedläggningar och ägarskiften.

Det här påverkar var man *kan* bo. Det är ju inte konstigare att det finns få journalister i Gällivare än att det är ont om gruvarbetare i Stockholm. Journalister bor som alla andra där jobben finns. Det är när vi studerar var inom de olika stadsområdena som journalisterna bor som våra resultat blir som mest anmärkningsvärda.

Undersökningen om var journalisterna bor visar på flera dimensioner. Det finns en splittring mellan stad och land. Det finns också en splittring inom storstadsområdena, mellan storstad och mindre orter samt mellan vissa förorter och vissa delar av centrum. Det är den geografiska dimensionen. Dessutom finns en politisk, social och kulturell splittring mellan stora delar av journalistkåren och stora delar av svenska folket.

Den politiska dimensionen är särskilt intressant. Vår undersökning visar att det starkaste negativa samband som vi hittat är det mellan journalister och en omgivning som röstar på Socialdemokraterna. Våra resultat visar alltså att ju fler i ett område som röstar på socialdemokratiska partiet desto färre journalister bor det där. Det finns också ett mycket starkt statistiskt samband mellan röster på Sverigedemokraterna och få journalister och mellan lågt valdeltagande och få journalister. Ett samband finns också, men inte riktigt lika starkt, mellan områden med många invandrare och få journalister.

Orsaken till att vi gjort den här undersökningen är att yrkesgruppen journalister har en viktig roll för att prägla bilden av en plats. Då är det intressant att veta i vilken omgivning de själva bor och var de inte bor. I sin dagliga omgivning känner människan sig hemma och man har en mängd tyst kunskap, som kanske inte spelar roll varje dag och i varje artikel och notis man producerar, man skriver ju inte om sin närmaste omgivning särskilt ofta. Men när något händer, som redaktionen ska bevaka, spelar det roll om någon känner till området lite mer inifrån.

Färre lokala redaktioner

Sverige har länge haft en decentraliserad mediestruktur. Det har funnits många tidningar och de har kommit ut i många olika städer. Kring de större städerna med huvudredaktioner har man haft ett nät av lokalredaktioner, även på relativt små orter. Resultatet har

blivit att det nästan varje dag har stått något i tidningen från väldigt många platser. Tidningsläsandet har också varit utbrett. Även på små orter och även bland arbetarklassen har de flesta hushåll hållit sig med en dagstidning.

Under de senaste årtiondena har det här ändrats och förändringen har skett i flera steg. Många lokalredaktioner har lagts ner. I min undersökning år 2007 kunde jag redovisa att dagspressens lokalredaktioner mellan åren 1999 och 2006 hade minskat från 459 till 375. Det var en minskning med 18 procent på några få år.

I rapporten *Landsbygd i medieskugga* (2014) redovisar Gunnar Nygren och Kajsa Althén en enkätundersökning till 95 dagstidningar. 87 tidningar svarade och de hade minskat antalet lokalredaktioner från 258 till 164 mellan åren 2004 och 2014. 36 procent av lokalredaktionerna försvann alltså på tio år. Nygren-Althén redovisar också en undersökning från tidningen Kommunaktuellt, som visade att åren 1987–1997 stängdes 118 lokalredaktioner.²

De här undersökningarna är delvis överlappande när det gäller tidsperiod och de är inte genomförda med samma metoder. Trenden är ändå klar. Dagspressens lokalredaktioner i landet har minskat kraftigt. Även hela tidningar har lagts ner. TV4 har lagt ner sina lokala redaktioner. Mot trenden går just nu Sve-

²) Gunnar Nygren, Kajsa Althén, *Landsbygd i medieskugga*, Södertörns Högskola, Huddinge 2014.

riges Television, som har öppnat några nya lokala redaktioner.

Att redaktioner läggs ner på platser där det inte längre bor särskilt många människor är inte märkligt. Det märkliga är att så få nya redaktioner öppnas på de platser dit folk flyttar. Det är i hög grad detta förhållande som har skapat medieskuggan i storstädernas förorter. Och det är i sin tur en bidragande orsak till att folk som bor här inte läser dagstidningar i särskilt hög utsträckning.

Geografi spelar roll

Det finns alltså ett geografiskt avstånd mellan journalisterna och stora grupper av svenska folket. Vi kan också se att medierna själva anser att geografi spelar roll. Det är mycket vanligt att tidningarna innehåller geografiska uppgifter och kartor som illustrerar händelser och förhållanden. Det kan gälla brott, som ”här skedde skjutningarna”. Det kan gälla ekonomiska förhållanden, som ”här bor makthavarna” eller ”här finns de dyraste villorna/bostadsrätterna”, ”här tjänar man mest/minst” eller ”här är skolresultaten bäst/sämst”. Den här typen av journalistik verkar också öka. Tillgången till statistiska data har ökat och datoriseringen har givit nya möjligheter att presentera stora faktamaterial på ett pedagogiskt sätt.

Klart är att journalisterna själva och deras chefer anser att geografiska uppgifter är relevanta för läsaren.

Identitet, inlevelse och distans

Är det geografiska avståndet också ett socialt och psykologiskt avstånd? Ja, när vi tittar på mediernas innehåll så verkar det så. Detta trots att journalisterna bör vara professionella och rapportera objektivt från hela landet var de än själva bor. Därmed kommer vi till den svåra frågan om inlevelse och identitet. Frågan om man kan uttala sig om förhållanden som man inte själv har upplevt är het både inom vetenskap och i den allmänna debatten. Måste man tillhöra en viss grupp för att kunna uttala sig om den? Måste man själv ha upplevt något för att kunna förstå och skildra det? Vissa, men inte så många anser det. Själv tror jag att det krävs både inlevelse och distans för att på ett rättvisande sätt kunna skildra verkligheten. Det blir svårt om man är helt främmande. Men det blir också svårt om man saknar distans.

Journalistens främlingskap på en plats, som så ofta kan avläsas i texten, behöver inte bero på det geografiska avståndet, men kan göra det. Man måste fundera på vad som är möjligt för journalisten att observera från den position där hen befinner sig. Vissa saker kan ligga så långt bort, fysiskt eller andligt, att journalisten inte kan ta dem till sig och återge dem. Detsamma gäller när läsaren, lyssnaren och tittaren ska ta till sig innehållet i medierna. De kan ligga så långt bort från den verklighet läsaren känner igen att de inte är möjliga att ta till sig.

Nyhetsundvikare

Ordet nyhetsundvikare är belagt i svenska språket sedan 2012. Språktidningen skrev om ordet i november 2014.³

Nyhetsundvikare kallas de människor som inte tar del av nyheter i traditionella medier, som tidningar, radio och TV. I stället klickar och zappar de sig fram till underhållning, bilder på söta djur och texter som roar i stället för att oroa. Antalet människor som betecknas som nyhetsundvikare har ökat från åtta till 17 procent av befolkningen mellan åren 1986 och 2013, skriver journalistprofessorn Jesper Strömbäck i en artikel.⁴ Och gruppens existens oroar många debattörer.

Men vem är det som undviker vem? Är det en grupp människor som undviker nyheter och det som anses vara seriösa nyhetsmedier? Eller är det dessa medier och deras anställda journalister som undviker vissa människor och områden?

Som jag ser det, och som den här undersökningen visar, så har nyhetsundvikarna bland allmänheten en motsvarighet inom journalistkåren. Förortsundvikare är kanske en lämplig beteckning. Eller arbetarfobiker. Lika luddiga begrepp som ”nyhetsundvikare” men de fångar den stora grupp inom journalistkåren som

³⁾ Språktidningen 2014-11-25.

⁴⁾ Jesper Strömbäck, ”Nyhetsundvikare ett verkligt problem”, *Journalisten* nr 3/2015. Det finns en ymnig debatt, av Strömbäck och andra, kring begreppet nyhetsundvikare.

undviker en nära kontakt med de områden i vårt land där många arbetare och invandrare bor.

Den goda, demokratiska tanken med journalistik och fria medier är att de ska ge människor underlag för att bilda sig en självständig uppfattning i samhällsfrågor. Medborgaren ska veta vad som händer och kunna ta ställning och handla utifrån det. Men vilket innehåll finns i medierna om de områden där nyhetsundvikarna bor? I medier förekommer dessa områden främst då det är ”blåljusnyheter”, brott och olyckor dit polis och räddningstjänst åker ut. Om det förekommer positiva nyheter är fokus nästan alltid att någon utifrån, kommunen eller en kulturstiftelse, gör något för ”dom andra” som bor där. I medierna speglas sällan medborgarnas egen aktivitet, om den inte är brottslig.

Tre ”blåljusnyheter” om dagen – eller i veckan eller i månaden – ger det medborgaren underlag för ett demokratiskt samhällsengagemang? Så torftig är ju bevakningen från många områden i dag. Frågan om det är ett demokratiskt problem att många människor inte tar till sig innehållet i nyhetsmedierna hänger, som jag ser det, samman med vilket innehåll som faktiskt presenteras i dessa medier.

Ytterligare en dimension handlar om hur tidigare positiva eller neutrala begrepp laddas med en ny innebörd och blir negativa. Ylva Brune har studerat hur begreppet invandrare förvandlats. Magnus Dahlstedt och Per-Markku Ristilampi är två av många som studerat hur begreppet förort i massmedia förvandlas till

en djungel och hur miljonprogram gått från ett positivt till ett negativt begrepp. Massmedia har spelat en roll i de här processerna. Och agerande i processen är de människor som fyller massmedierna med innehåll.⁵

Ett dilemma med vår egen rapport är att den kan fungera som en del i samma process. När vi undersöker vilka områden journalister inte bor i så säger vi ju i någon mening att det är något ”fel” på dessa områden. Ändå tycker vi att det är nödvändigt att göra undersökningen och publicera resultaten. Motiveringen är att vi tror att vi är en förklaring på spåren.

Allt kan inte mätas

Den här undersökningen redovisar många siffror och statistik. Därmed är den typisk för en stor del av samhällsvetenskapen. Statistik kan beskriva vissa samband. Men de fångar bara en del av verkligheten. Ett statistiskt samband är inte detsamma som ett orsaks-samband, snarare antyder det en underliggande verklighet.

Siffror och statistik har dock en nästan magisk kraft i samhällsforskning och debatt. Den tekniska utvecklingen har ökat möjligheterna att samla in och bearbeta stora mängder empiriska fakta. Det har såväl vetenskapen som journalistiken tagit till sig. Denna rapport är ju också ett exempel på det.

⁵⁾ Magnus Dahlstedt, *Den massmediala förortsdjungeln. Representationer av svenska förortsmiljöer*, Nordiska medieforskerkonferens, Aalborg 2005, och Urban Eriksson, Irene Molina och Per-Marku Ristilammi, *Miljonprogram och Media*, Stockholm 2000.

Ekonomi har också fått en alltmer styrande roll i många verksamheter. Det gäller i medieföretaget lika väl som exempelvis i skolan och vården. Protester finns. Även det som inte går att fånga i siffror och statistik, i mätbara hårdfakta, finns och är viktigt, anser kritikerna. Trots all ekonomisk forskning och alla påkostade ekonomisidor i tidningarna kunde ju inte bankkrisen undvikas. Miljöförstöringen avhjälpas inte med att man kan mäta hur stora och skadliga utsläppen är. Det är människors relationer, beteenden och respekt för varandra som avgör resultatet av den information som finns till exempel i medierna eller i forskningen.

Mycket av det som är viktigt, till exempel hur människan uppfattar makt, intresse, opinion, attityd, preferens, ideologi, förtroende, misstro, strategi och identitet, påverkar hur hon handlar men det går inte att mäta objektivt, skriver till exempel statsvetaren Bo Rothstein. Och handlandet kan vara grundat på känslor lika väl som på fakta.⁶

Det handlar om hur vi uppfattar immateriella förhållanden. Det handlar också om hur förhållandet mellan människor uppfattas av dem själva.

Hur människor tar till sig information, hur de reflekterar och vad de gör med kunskapen, kan inte mätas i enkla tabeller över upplagor, klick på nätet, bokslut eller betygsgenomsnitt. Det gäller både när journalis-

⁶) Bo Rothstein, *Sociala fällor och tillitens problem*, Stockholm 2003.

ten ska ta till sig underlag och fakta och forma ett nyhetsinslag och när läsaren/lyssnaren/tittaren ska ta till sig resultatet av journalistens arbete. Det krävs fler metoder för att på djupet fånga varför en journalist framställer sitt material på ett visst sätt och hur det går till när läsaren tar till sig eller inte tar till sig ett innehåll.

Journalistkåren och arbetsgivarna inom mediebranschen måste på allvar ta till sig att journalistik är en kunskapsbransch. För att utveckla kunskaperna och få läsarnas kärlek måste journalisterna själva utvecklas. Det gör man i mötet med det som är annorlunda än en själv, andra yrkesgrupper och kunskapsområden och med människor som geografiskt, kulturellt och socialt finns långt borta. Journalisterna måste komma över sin beröringsskräck. Det är en viktig erfarenhet inom vetenskapen och den har även journalistiken något att lära av. Att våga gå utanför gränser och möta det nya och okända med öppet sinne.

Jens Finnäs och Leo Wallentin*

Så här gjorde vi undersökningen

Den här undersökningen bygger på en lista från Svenska Journalistförbundet (SJF) med alla yrkesverksamma medlemmars postnummer, under första kvartalet 2015. Totalt rör det sig om drygt 13 000 personer.

Vi definierar med andra ord i denna undersökning ”journalist” som en yrkesverksam person som är medlem i Journalistförbundet. Vi är medvetna om att det här urvalet inte är komplett. Journalister som är medlemmar i andra fackförbund saknas, liksom icke fackanslutna. Att utgå från Journalistförbundets medlemsregister bör ses som ett rent pragmatiskt val. Dessutom var det samma avgränsning som gjordes i den förra undersökningen 2007.

Eftersom urvalet inte är heltäckande ska man vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser om *antalet* journalister.

* Jens Finnäs, datajournalist, Hornstull, Stockholm, och Leo Wallentin, datajournalist, Kärrtorp, Stockholm.

Eftersom det inte finns några fritt tillgängliga befolkningsdata på postnummernivå, har vi jämfört postnumrens geografiska gränser med andra administrativa indelningar: Kommuner, stadsdelar och valdistrikt. De här geografiska indelningarna följer inte postnummergränserna. För att komma runt detta har vi antagit att journalisterna bor jämnt fördelade i varje postnummerområde. Sedan har vi gjort en sammanvägning, så att om ett postnummerområde till 70 procent ligger i valdistrikt A, och till 30 procent i valdistrikt B, och det bor tio journalister i postnummerområdet, så räknar vi sju journalister i det ena valdistriktet, och tre i det andra. I rapporten och webbpresentationen har vi valt att avrunda till ”hela journalister”. Det betyder att det verkliga antalet journalister i olika områden kan skilja sig något från våra siffror. Det finns till exempel en liten sannolikhet att det bor en journalist i någon av de kommuner vi kallat journalistfria, och att det bor noll eller två i någon av dem vi räknat en i.

De flesta journalisterna bor i tätbefolkade områden, där postnummerområdena är mycket små (inne i storstäderna ofta bara ett kvarter) och homogena. Det bör med andra ord inte ha någon större inverkan på slutresultatet att vi inte vet exakt var i varje postnummerområde journalisterna bor. Studerar vi enskilda kommuner i mer glesbefolkade delar av landet, kan det däremot ha en effekt på resultaten.

De statistiska övervägandena har gjorts i samråd med statistikern Love Hansson.

Avslutningsvis: Ett problem i forskningen är att man numera måste betala för en hel del statistik som tidigare har varit fritt tillgänglig. Det gäller exempelvis postnummerdata från Posten, och det har försvårat vårt arbete. Det här hämmar forskningen, samtidigt som vi tror att inkomsterna för dem som sitter på statistiken är minimala. I många andra länder är den här typen av uppgifter fritt tillgängliga.

Källor och litteratur

Opublicerade källor

- Antal journalister per postnummerområden. Uppgifter från Svenska Journalistförbundet första kvartalet 2015
- GIS-data för postnummerområden: *Postnummer-service*

Källor på internet

- Befolkningsdata per kommun: SCB
<http://www.statistikdatabasen.scb.se>
- Befolkningsdata per stadsdel: *Stockholms stad*
<http://www.statistikomstockholm.se>
- Valresultat, valdeltagande och andel utländska medborgare per valdistrikt: *Valmyndigheten*
<http://www.val.se/val/val2014/statistik>
- Hushållsyp på postnummerområde: *Postens direktreklamsregister*
<http://www.posten.se/sv/Marknadskommunikation/Direktreklam>

- GIS-data för stadsdelar: *Open Street Map, Stockholms stad*
<http://wiki.openstreetmap.org/wiki/Planet.osm>
<http://data.stockholm.se/List/Data/tatortskartor>

Litteratur

(Ett urval av den litteratur som ligger till grund för resonemanget.)

Magnus Dahlstedt, *Den massmediala förortsdjungeln. Representationer av svenska förortsmiljöer*, Nordisk medieforskerkonferens, Aalborg 2005

Kerstin Ekberg, *Här bor journalisterna*, Sim(o), Stockholm 2007.

Urban Eriksson, Irene Molina och Per-Marku Ristilampi, *Miljonprogram och Media, föreställningar om människor och förorten*, Stockholm 2000

Gunnar Nygren, Kajsa Althén, *Landsbygd i medieskugga*, Södertörns Högskola, Huddinge 2014

Bo Rothstein, *Sociala fällor och tillitens problem*, Stockholm 2003

Språktidningen 2014-11-25

Jesper Strömbäck, ”Nyhetsundvikare ett verkligt problem”, i tidningen *Journalisten* nr 3/2015.

Sakine Madon*

Låt kompetensen stå i centrum – bredda journalistkåren

Journalistkårens homogenitet är ett problem för såväl branschen som för demokratin. Våra bostadsadresser avslöjar svart på vitt hur stark den geografiska koncentrationen är. Det påverkar i allra högsta grad vår uppfattning om samhället, vad vi upplever och får erfarenheter av, vilket i sin tur påverkar vad vi rapporterar om och hur vi gör det.

Mediekonsumenter som delar referensramarna kommer att känna sig hemma i rapporteringen, men stora delar av Sverige gör det inte. Varför ska glesbygdsbor eller förortsbor läsa eller följa medier, när de lämnas i medieskugga? Här vilar ett tungt ansvar på svenska medier. Steg ett är att erkänna att det finns ett bekymmer, steg två blir att rekrytera kunskap och se bortom den egna kretsen. Vill man göra en lokaltidning för Södermalm må det vara en sak, men kallar man sig för riksmidia förpliktigar det.

I många år bodde jag i miljonprogrammet Granorp, Flemingsberg, i Huddinge söder om Stockholm.

* Sakine Madon, politisk redaktör Norran. Bor i Huvudsta i Solna (sa i fjol upp en lägenhet i Skellefteå, men står i den kommunala bostadskön).

Innan dess hade jag bland annat bott i Gottsunda i Uppsala. Som 24-åring gled jag in i journalistiken på ett bananskal, när tidningen Stockholm City sökte ny krönikör. Mina grannar i Flemingsberg läste gratistidningar och hälsade glatt på gatan. En föreställning verkade dock leva starkt: inte kunde jag som tidnings-skribent bo bland dem? Jag minns särskilt en tjej som visade sig ha åkt samma pendeltåg, och som när hon sett att vi gick av på samma hållplats bloggade: ”Undrar vad Sakine Madon skulle göra här?” Som om det vore otänkbart att jag – i egenskap av journalist – skulle bo i ett invandrartätt miljonprogram.

På motsvarande sätt mötte jag senare förvåning bland kollegor på en tidningsredaktion innanför tullarna i Stockholm. Varför bor du i Flemingsberg? Haha, heter din gata Terapivägen, du skojar? När jag senare jobbade en sväng i Göteborg förstod jag snart att Majorna var ett så kallat ”journalistområde”, eftersom många journalistkollegor bodde eller ville bo där.

Att läsa Kerstin Ekbergs första rapport ”Här bor journalisterna” (Simo, 2007) var därför att få det jag hade upplevt så länge bekräftat: de större redaktionernas journalister är en märkbart homogen grupp från den kulturella medelklassen. De dras till vissa områden och kvarter.

Men det handlar inte bara om de större städerna. Sedan över två år jobbar jag på tidningen Norran, tidigare Norra Västerbotten. Jag har sett både public service och TV4:s lokaler stänga ner i centrala Skellefteå. Även TT har lämnat Norrland. Den riksmidieskugga som jag upplevde i ett miljonprogram söder

om Stockholm, märker jag också av i landets norra delar. Lokalpressen står sig förhållandevis stark, men det finns västerbottningar som av princip aldrig läser Dagens Nyheter. Och det finns samer som är innerligt trötta på att bli beskrivna som en enhetlig grupp med samma åsikter eller som ett exotiskt folkslag i fjärran land, när de hamnar i rikspressens faktarutor.

Distansen till den mediala makten känns. Institutet för mediastudiers nya skrift "Där bor journalisterna" visar att 34 procent av journalisterna bor i Stockholms kommun. I samma område bor nio procent av befolkningen. Nästan halva journalistkåren, 45 procent, bor i Stockholms län, att jämföra med 23 procent av samtliga invånare i landet. Precis som tidigare utmärker sig Södermalm i Stockholms innerstad som "journalistpopulärast".

Och likt de tidigare uppgifterna bekräftar de nya att det finns en splittring mellan stad och land, inom storstäderna och mellan storstad och mindre orter. Där många arbetare eller invandrare bor, bor det få journalister.

Rapporten visar också att det finns ett samband mellan var journalister bor och hur människor röstar i dessa områden. Där många röstar på Miljöpartiet, Folkpartiet, Feministiskt initiativ och Moderaterna, bor också många journalister. Dessa partier är storstadspartier, och – skulle jag hävda – medelklasspartier.

Ett parti tycks utmärka sig särskilt i journalistsammanhang. Professor Kent Asp visade i sin senaste undersökning att Miljöpartiet är det i särklass största partiet bland journalister med 42 procent. Bland dem

som bevakar politik och samhälle visade sig hela 46 procent svara att det var det bästa partiet. Inom public service var det 52 procent på SVT och 54 procent på Sveriges Radio (sammanlagt 83 procent för de rödgröna). I bland annat landsortspressen visade sig mp däremot ha sitt lägsta stöd.¹

Motsatt samband ser man om man tittar på Sverigedemokraterna: där partiet är som starkast bor få journalister. Få journalister finns även i socialdemokratiskt starka fästen, vilka inte sällan ligger i landets nordliga delar eller i städernas invandrartäta förorter.

I politiken märks glappet mellan den mediala eliten och människorna som vill proteströsta mot ”etablissemangen” kanske framför allt genom Sverigedemokraternas framgångar. På sajter som Avpixlat klagas det ständigt på gammelmmedia. Det geografiska och kulturella avståndet till journalistkåren har en roll i att dessa sajter drar till sig läsare.

Kerstin Ekberg konstaterar att frågan om var journalisterna bor diskuteras mer i dag. Det är bra, men det har hänt mycket lite med den geografiska koncentrationen. Är lösningen på problemet att mediechefer kvoterar in folk, exempelvis invandrare? I dessa ytlighetens tider, när ”vita” och ”icke-vita”, män och kvinnor, ständigt ska kvantifieras, finns det troligtvis en och annan medieredaktion som vill göra det lätt för sig.

Men då riskerar man att förminska vad människor faktiskt kan. Att ha vuxit upp i ett miljonprogram

¹⁾ http://www.jmg.gu.se/digitalAssets/1369/1369226_journalist-2011-journalistboken-kap-13.pdf.

innebär troligtvis att man känner till ett Sverige som få journalister är hemma i. Kanske kan man viktiga språk, och andra kulturer. På liknande sätt har någon som vuxit upp i eller som verkar i Kirunatrakten bättre koll på skotrar, gruvor och rennäringen än vad genomsnittlige Södermalmsbon har.

Låt människors kompetens stå i centrum. Se värdet i att de anställda har olika kontaktnät och ”verkligheter”. Håll hög nivå – annars sviker mediekonsumenten. Bredda journalistkåren för relevans och överlevnad.

Jonas Nordling*

Problemet är inte var vi bor, utan möjligen vilka vi är

I mer än tio år arbetade jag som bostadsreporter. En gång skrev jag en artikel om hur svenska pensionärer bodde kvar i stora hus. I artikeln förekom också exempel på incitament som kunde skapa en förändring av denna situation, till förmån för till exempel trångbodda barnfamiljer. Då den publicerades hörde många arga läsare av sig. Jag minns framför allt ett brev, där jag kallades ”Goebbels lärjunge”, eftersom jag ville ta livet av gamla. Det ville jag i och för sig inte, men att peka på hur samhället skulle kunna få äldre att flytta likställdes med att de skulle dö om de inte fick bo kvar.

Jag insåg då helt enkelt att det inte räcker med att visa på ett strukturellt problem i sig. Hur och var folk väljer att bo är mer komplext, och samtidigt mer känsligt, att diskutera än vad vi ibland tycks tro.

Att visa på var medlemmarna i Journalistförbundet bor är inte helt olikt ovan nämnda anekdot. Resultatet av den undersökning som presenteras i denna an-

* Jonas Nordling är ordförande i Svenska journalistförbundet. Han bor på Södermalm i Stockholm.

tologi tycks visa på ett tydligt strukturellt problem, journalister bor inte på samma ställen som folk i gemen. Det går naturligtvis att ifrågasätta metod och urval, men låt oss inte göra det. Låt oss istället diskutera vilket strukturellt problem dessa siffror egentligen kan anses visa.

Att det spelar roll var du bor är självklart, det präglar alla människor. Jag levde mina första tjugo år i Skogås. I den västra delen av orten, där hyreshusen finns. Skogås tillhör Huddinge kommun, som är Stockholms läns näst folkrikaste kommun. Huddinge i sig är allt annat än en homogen kommun, tvärtom är den väldigt tydligt uppdelad i områden av ytterst olika karaktär. Även Skogås är tydligt uppdelat, med järnvägen som klar gräns mellan flerbostadshusen på den västra sidan och radhus och villor på den östra. Bostadssorteringen återfinns å andra sidan i de flesta kommuner i landet.

Om journalister ska uppfylla ett krav på att vara ett tvärsnitt av samhället borde alltså Huddinge vara den kommun i Stockholm där förbundet har näst flest medlemmar, istället för Nacka som denna undersökning visar. Och här börjar det bli intressant.

Nacka kan nog anses ha en högre attraktivitet än Huddinge, kvadratmeterpriser hos tillgänglig mäklarstatistik tyder i alla fall på det. Det finns alltså en överrepresentation av journalister i vissa attraktiva områden. (Dock är inte Nacka den näst mest attraktiva kommunen i Stockholm, sett till mäklarstatistik. Det

brukar vara Danderyd, följd av Solna eller Sundbyberg.)

En del väljer antagligen att läsa denna undersökning som ett bevis på att journalister är en elit, som fjärrar sig från folket. En grupp som alltmer blivit en del av etablissemangen; en tolkning med effekten att medborgarnas bild av journalister ytterligare solkas ned. Och visst, så kan denna sammanställning säkert tolkas.

Andelen journalister med akademisk examen har å andra sidan också ökat, och med jämna mellanrum brukar journalistutbildningarna konstatera att deras studenter har en alltför homogen bakgrund. En stor övervikt från hushåll med akademiker brukar vara regeln numera. Och utifrån detta bör kanske valen av bostadsort ses.

I slutändan handlar det alltså om att skolorna i så fall ännu tydligare borde anta journaliststudenter från de delar av samhället som idag saknas, socioekonomiska såväl som geografiska. I det senare fallet dessutom genom att väga in även upplåtelseformerna i boendet.

Och samma uppmaning borde då naturligtvis även riktas mot medieägare vid bemanning av redaktioner.

Att aktivt kvotera brukar dock alltid vara en utmaning för såväl skolor som arbetsgivare. Men just korrelationen mellan journalisters och mediekonsumenters vardag borde åtminstone löpande analyseras av både utbildningar och mediehus, ur såväl marknads- perspektiv som förtroendeperspektiv.

Jag kan dock inte låta bli att göra två andra tolkningar av dessa siffror, helt utan annan grund än mina

egna spekulationer. För det första tror jag inte vi ska underskatta en viss sidoeffekt av den svenska bostadsmarknaden: den bostadsbrist som faktiskt råder på många ställen. Det betyder att många unga journalister blir kvar i sina föräldrahem allt längre. De bor kanske inte alltid kvar där rent fysiskt, men juridiskt i väntan på en egen första bostad. Och om allt fler kommer från en akademisk medelklassmiljö så lär det också vara på sådana adresser de står kvar allt längre i våra medlemsregister.

För det andra, att bli journalist har för en del också inneburit en mental och social klassresa. Om du har ambitioner, och du får kunskaper som innebär att du tydligare förstår systemet, kan du utnyttja det även som bostadskonsument. Om journalister är överrepresenterade i vissa attraktiva bostadsområden skulle det till och med kunna vara ett tecken på yrkesgruppens drivkraft lika mycket som ett strukturbevis på dess socioekonomiska hemvist. Att en del drivs av revanschlusta över att ha hamnat i oönskade lägen, och att det är detta rättvisepatos, förvridet till personlig nivå, som styrt deras så kallade bostadskarriär.

Utifrån mina egna erfarenheter ligger det senare närmare till hands. Jag bor sedan 25 år på Södermalm innanför Stockholms tullar, inte på grund av mitt yrkesval, utan just på grund av min bakgrund i förorten. Jag skulle tro att få av innerstadens journalister har lekt i sina bostadskvarter som barn.

Så, visst spelar det roll var du bor. Problemet i detta fall är dock inte var journalisterna bor, utan möjligtvis

vilka vi är. Och vill du förändra detta är en adress i sig ett alldeles för trubbigt analysredskap.

Men det är bra om bostadsfrågan generellt åter hamnar i fokus i vårt samhälle. Att belysa och motverka bostadssegregation är ett av journalistikens viktigaste uppdrag. Oavsett var vi bor.

Bertholof Brännström*

Gäst hos verkligheten räcker inte

Journalister har blivit gäster när verkligheten utanför de större städerna ska beskrivas. Som i Storuman där kommunstyrelsens ordförande, centerpartisten Tomas Mörtsell, oftast kan svinga sin klubba utan närvarande journalisters granskande ögon. I kommunhusets korridorer och diariumer är nyhetsreportrar sällsynta.

För i Storuman, stort som två och ett halvt Gotland eller en fjärdedel av Belgien, finns sedan flera år tillbaka nämligen bara ett par aktiva journalister.

– Vi har nästan aldrig reportrar på plats när kommunfullmäktige sammanträder. Vi har vant oss men tycker det är dåligt. Nyhetsbevakningen har blivit mycket sämre sedan de större medierna försvann från orten, säger Mörtsell.

I grannkommunen Sorsele finns inte en enda aktiv journalist. Det drabbar både de egna invånarna som inte blir informerade om vad som är på gång, och ger

* Bertholof Brännström, frilansjournalist. Bor i Sveriges mest journalisttåta by, Strömbäck utanför Umeå, med fem murvar på ca 120 invånare...

en skev bild av vad som händer i kommunen, enligt kommunalrådet Kjell Öjeryd (V).

– När tidningarna väl skriver handlar det oftast om något större, och förstås något negativt. Vardagslivet, det normala, finns inte, om man ska tro på medierna. Det är synd, säger han.

Att riksspridda tidningar, radio och tv sedan länge varit frånvarande är en sak, men när också de lokala medierna på senare år dragit in sina lokalredaktioner, har läget blivit bekymmersamt, menar kommunalråden.

Kunskap är färskvara och utan egna erfarenheter tvingas även journalister bygga sitt kunnande på andra. Det ökar risken för att fördomar sprids.

Något som kulturgeografen Madeleine Eriksson vid Umeå universitet också konstaterar i sin avhandling om mediebilderna av Norrland, ”(Re)producing a periphery: Popular representations of the Swedish North” (2010). Där visar hon hur stereotypa schablonbilder sprids via medier, reklam och populärkultur.

Även på nyhetplats, menar hon.

– Bidragsberoende, hög arbetslöshet och utflyttning är teman som framträder tydligt när det handlar om Norrland.

Journalisterna i Stockholm och andra större städer betraktar helt enkelt världen från den miljö där man själv bor och lever. Detta centrum blir också normen, allt annat blir udda.

Tomas Mörtsell i Storuman håller med. Frånvaron av journalister på orten leder till en förvrängd bild av den kommun han styr över och vill utveckla. Det gör hans jobb utåt svårare.

Även andra politiker i de journalistfattiga områdena utanför universitetsorterna, ser bekymrat på bristen på bevakning. Tidigare kommunalrådet i Dorotea i södra Lappland, folkpartisten Nicke Grahn, uttryckte sig så här i tidningen Journalisten för några år sedan:

– Så som medierna dragit ner sin bemanning i inlandet finns det knappt någon bevakning av kommunen längre. Jag skulle i princip kunna syssla med vad som helst utan att någon journalist upptäckte det.

Låter det självklart? Att bevakningen försämras i takt med att mediernas närvaro minskar? Så är det förstås, och det gäller alla nivåer.

Att mer än var tredje svensk journalist bor i huvudstaden och närmare hälften i Stockholms län är självfallet ett nationellt bekymmer. Att nio av tio murvlar i ett län som Västerbotten finns i kuststäderna Umeå och Skellefteå är ett lika stort problem regionalt.

Bekymret stavas förstås perspektiv. Och kompetens. Eller snarare bristen på detta.

Har man inte kunskap om hur människor lever sina liv på en ort, i en stadsdel eller en landsända – vad de vill och vilka problem de brottas med – då blir det svårt att greppa frågorna, hitta missförhållanden och värdera nyheterna rätt.

Alla journalister som landar i en obekant miljö, hamnar också lätt i situationer man inte riktigt vet hur man ska hantera. Varför gör de så? Är detta normalt eller inte?

Utan egen kompetens tvingas medierna förlita sig på andra- eller tredjehandskällor, kanske till och med på populärkulturens stereotyper, med Madeleine Erikssons klichébilder som riskabel följd.

Om vi byter nivå för ett ögonblick, kanske det blir lättare att förstå.

Utrikesjournalistiken hamnar inte sällan i skottgluggen när det gäller kritik mot snedvriden, fördomsfull och ofullständig bevakning. Även här pekar kritiker ofta på bristen på närvaro.

Att bevaka Asien från Hongkong, Singapore eller Beijing går förstås inte utan att man tvingas förlita sig på andrahandskällor. Nedslagen handlar oftast om katastrofer eller andra dramatiska händelser.

Vardagslivet och de små stegen går oss förbi.

Precis samma sak gäller här hemma i Sverige.

Urbaniseringen av journalister ger på sikt sannolikt en sämre och mer fördomsfull bild av Sverige utanför de större städerna. Det funkar inte att journalister bara blir gäster i dessa verkligheter. Med Södermalm eller andra medelklassområden i Stockholm som utgångspunkt, blir omvärlden mer svårbegriplig och udda.

Jag säger inte att det inte finns duktiga och kompetenta journalister på Söder, i Stockholm eller ens i Umeå, men de flesta av oss formas trots allt av den

närmiljö vi lever i, de människor vi umgås med och våra ekonomiska villkor.

Om landets mediekår koncentreras till städernas välmående medelklasskluster, om de lokalredaktioner som ännu finns blir färre, riskerar en stor del av Sverige att hamna i medieskugga.

Om de vita, journalistglesa fläckarna blir fler och större finns risk för att känslan av utanförskap – att ingen bryr sig – växer. Många öden i landsorten förblir oberättade. Detta kan leda till ett sjunkande samhällsengagemang bland dem som medierna övergivit, med ett lägre valdeltagande som följd.

Då urholkas också mediernas roll i demokratin, och risken för populism, korruption och maktfullkomlighet bland de styrande ökar.

I Sorsele och Storuman hoppas kommunalråden att trenden vänder. Men inte mycket tyder på att den journalistiska närvaron där kommer att öka. Snarare tvärtom.

Då återstår att fixa saken på egen hand.

Kjell Öjeryd funderar på att anställa en kommunal kommunikatör i sitt Sorsele, och Tomas Mörtsell har liknande funderingar:

– Vi får lösa informationen till medborgarna genom våra egna kanaler. Fast det är klart, då handlar det ju inte om någon granskning. Den måste andra sköta.

Frågan är bara vem – när inga journalister längre finns på plats.

Rouzbeh Djalaie*

När klass och hudfärg smälter samman i postnummer

”Det här är Rouzbeh. Han har anställts som blatterepresentant i Sveriges Radio.”

De orden ekade nyligen helt oväntat på ett fik när en journalistbekant råkade få syn på mig och ville presentera mig för sin kollega.

Jag tog mig några sekunders betänketid och försökte förstå vad som nyss hade hänt.

Vi har träffats i verkliga livet bara ett par gånger men mest lajkat varandras Facebook-statusar. Jag vet att hen precis som jag arbetar för mer mångfald i medierna. Därför stannade jag upp lite extra.

* * *

Kallade hen mig blatte? Var det tänkt som en blatte-till-blatte-hälsning eller menar hen på riktigt att Sveriges Radio ser mig som en blatte? Tänk om de gör det?

* Rouzbeh Djalaie är journalist på Sveriges Radio. Han var med och startade tidningarna Södra sidan och Norra sidan. Han bor i Vårberg, Stockholm.

Sa hen inte representant också? Menar hen att jag fått jobbet som representant för...vad? Blattar...? Kan man ens representera en grupp? Vet hen inte vilken kompetens, erfarenhet och kontaktnät jag har? Eller vet hen, och förminskar det för att representativitet är överordnat?

Är det skämt, ironi eller kanske kritik mot Sveriges Radio? Jag är den första att kritisera medieföretag inklusive public service för bristen på mångfald i redaktionerna.

Jag vet att hen och jag delar erfarenheter av att inte se ut som normen. Vi har båda utländsk bakgrund och är icke-vita. Att vara rasifierad är en viktig erfarenhet som vi nog delar. Men det är kanske också just där som våra likheter slutar. Det är också ofta där diskussionen om mångfald stannar. Vid etnicitet.

* * *

I Sverige börjar klass och hudfärg smälta samman. Kroppar klassas, bedöms, behandlas och tillåts olika. Kroppar bor segregerade från varandra. Därför är det som kanske mest definierar ens livschanser ens bostadsort, som en klassmarkör.

Vi är två rasifierade journalister vilket är långt ifrån normen i journalistkåren.

För den absolut vanligaste journalisten är vit och medelklass med minst en högskoleexamen i bagaget. Men kanske viktigast av allt är att hen gärna klumpar ihop sig med andra som har liknande bakgrund och

bor i samma ort. En sorts självvald segregation. Helst i Stockholm visar rapporten som presenteras i denna bok.

Här i Stockholm bor var tredje svensk journalist. Det borde göra Stockholm till den mest välbevakade orten i hela Sverige. Men så är inte fallet, inte hela Stockholm i alla fall. För Stockholm är en delad stad med en stark boendesegregation som bara ökat senaste tiden och spridningen av journalister i staden återspeglar den delningen.

* * *

Minst antal journalister bor i så kallade utsatta områden som Rinkeby (0,4 journalister per 1 000 invånare) och Skärholmen. Flest journalister bor i Stockholms innerstad, speciellt Södermalm (10,4 journalister per 1 000 invånare).

Dessutom ligger de absolut flesta redaktionerna i innerstaden.

Men spelar det någon roll var vi journalister bor? Är vi inte professionella nog att göra vårt jobb bra oavsett var vi bor?

Jag cyklar varje dag till mitt jobb i Radiohuset. Det har jag gjort i snart tjugo år. Jag jobbar, bor och går på krog i princip i samma kvarter. Det är som en liten trygg bubbla. Men jag inser att bubblan inte är bra för mig som journalist. För den är ganska syrefattig på nya möten och jag skulle ljuga om jag sa att min journalistik inte påverkas av den.

Det berättade en mångårig producent i Sveriges Radio i Stockholm för mig för något år sedan.

Vilka kretsar vi journalister rör oss i, vad vi gör på vår fritid och var vi bor påverkar våra värderingar och bild av verkligheten och i förlängningen den bild som vi förmedlar.

Alla som suttit i redaktionsmöten och spånat idéer vet hur personliga preferenser och erfarenheter avgör val av ämne och vinklar. Det brukar vi fint kalla journalistisk instinkt eller magkänsla och följa det.

* * *

2006 när Stockholm stads borgerliga majoritet tog beslutet att låta hyresgäster i allmännyttiga bostadsbolag köpa sina lägenheter blev det med rätta direkt en stor nyhet. Men det som saknades i de första nyhetsrapporteringarna var perspektiv från alla de stockholmare som inte hade råd att köpa, de som inte kunde få banklån och alla de som var missnöjda med sitt boende.

I Rinkeby till exempel ombildades aldrig några hyresrätter till bostadsrätter. De absolut flesta ombildningarna skedde i den journalisttäta innerstaden. Därför tog det sin tid för de flesta redaktioner att förstå att ombildningen är en icke-fråga för många stockholmare.

* * *

Graden av bevakning följer samma spridningsmönster. Ju färre journalister desto mindre bevakning. Postnumret avgör.

Och jag själv har fel postnummer. Skärholmen med 1,1 journalister per 1 000 invånare kommer på plats två efter Rinkeby på bottenlistan. Innan 2006 då vi drog igång Södra Sidan hade jag bara en lokaltidning i brevlådan. Den lyckades med ett viktigt jobb; en gedigen brottsrapportering som fick mig som läsare att veta hur rädd jag ska vara i mitt kvarter och exakt var.

Morgontidningarna och public service lyckades bara återge en liten skärva av verkligheten de gånger de var på besök.

Vardagsfrågorna, skolorna, centrumets skick, de mänskliga mötena... allt det där uteblev. Också det kanske mest grundläggande i journalistiken; granskningen.

– Kan inte ni med jämna mellanrum begära ut handlingar från stadsdelsförvaltningen? Ni behöver inte göra några artiklar. Ni behöver inte ens alltid läsa dem.

– Men varför?

*– Vi som är tjänstemän i stadsdelen här och nämndpolitikerna vet att inga journalister kollar oss. Det spelar ingen roll vilka dåliga beslut vi tar och vart pengarna försvinner. Vi räknar kallt med att inga journalister kollar oss. Det här är inte direkt journalister-
nas Södermalm.*

Det sa en tjänsteman i stadsdelen Spånga-Tensta som jag pratade med innan tidningen Norra Sidans start.

Mångfald på arbetsplatser handlar inte främst om rättvisa eller solidaritet. Allra minst i mediebolagen. Det handlar inte om att ”släppa in folk”. För folk kommer att ta plats så småningom vare sig redaktionerna vill eller inte.

Det handlar om att leva upp till uppdraget och säkerställa mediernas legitimitet och kvalitet.

Redaktionerna måste återspegla det samhälle de verkar i. Inte bara för att det är en demokratisk nödvändighet utan för att göra en journalistik som är relevant, inkluderande och agendasättande

Jag förstår att vi måste börja räkna huvuden för att synliggöra underrepresentationen när det gäller kön, etnicitet och klass. Men det får inte innebära en simpel matematisk representation av olika grupper utan att journalistiken förändras.

PS.

Journalistkollegan som kallade mig för ”blatterrepresentant” fick sig en utskällning.

Mats Svegfors*

I journalisternas kvarter

Det ligger en logik i att vi framförallt beskriver hur det var när vi beskriver hur det är. Journalister bor i de större städernas medelklassområden därför att de en gång bosatte sig där. De hade då de sociala preferenserna och ekonomiska förutsättningarna som ledde dem fram till detta bostadsval. Och inte minst på storstädernas bostadsmarknad är det förgångnas skugga mycket lång. De privilegier som erövrades i går bestämmer livschanser i dag och i morgon.

Valet av boende berättar att dagens journalistkår utgör ett segment av vad man skulle kunna kalla ”den progressiva medelklassen”.

Med utgångspunkt från den tragiska händelsen på Kungsholmen 2007, när en ung pojke slogs ihjäl dagarna före sin 17-årsdag, berättar Kerstin Ekberg hur journalisternas sociala bakgrund bestämmer perspektiv och värderingar i journalistiken. Berättelsen blev en annan än om 16-åringen hade blivit ihjälslagen i Botkyrka eller Rinkeby

I stort säger journalisternas val av boendeort alltså mycket om journalisterna som social grupp och om

* Mats Svegfors är konsult och f d landshövding och chef för bland annat Svenska Dagbladet och Sveriges Radio. Han bor på Nedre Gärdet i Stockholm och i Karmansbo i Skinnskattebergs kommun.

deras perspektiv och verklighetsuppfattning. Men frågan är om det berättar så mycket i enskildheter. Det finns så många andra faktorer som är viktiga.

Ska vi förstå människan bakom journalistrollen, den människa som faktiskt skapar det enskilda inslaget i tidningar, radio och tv, måste vi förstå hur de enskilda journalisterna *lever sina liv* och därmed konkret vilka upplevelser och erfarenheter det är som formar dem. Umgås de väsentligen med andra journalister eller är de på sin fritid engagerade fotbollsföräldrar – eller lekmän i Svenska kyrkan? Med detta hänger samman hur deras *sociala identifikation* ser ut. Ser de sig som maktens jämlikar eller ser de sig som underprivilegierade och tillhörande en samhällelig underklass?

Men även olika yrkesanknutna faktorer har stor betydelse. Den franske kultursociologen Pierre Bourdieu talar om olika kulturella fält som vi rör oss inom. Nyhetsjournalisten söker position genom att få genomslag för stora nyhets avslöjanden, kulturjournalisten genom att intervjua ledande internationella kulturpersonligheter eller publicera problemformulerande recensioner. Det är alltså viktigt att förstå vilket *fält* som den enskilde journalisten söker position på. Detta hänger samman med yrkesrollen men också med *den redaktionella kulturen*. För mig, med min erfarenhet av olika typer av medieinstitutioner, är det mycket påtagligt hur olika redaktionella kulturer kan vara beroende på mediets roll men också hur lika de kan vara beroende på framförallt tradition.

Men självfallet är det inte bara yttre faktorer som spelar roll för den journalistik som den enskilde jour-

nalisten åstadkommer. Hans eller hennes *värden* är viktiga. Nära relaterat till detta är *personligheten*. En del går upp i arbetet eller dras till ledarpositioner oavsett om dessa innebär ett formellt chefskap eller ej. Inte alla, men många, sätter en ära i att låta sin journalistik präglas av egna mycket höga ambitioner. Nära detta ligger den bourdieuska drivkraften att eftersträva dominans: man vill vara bättre och mer kompetent än kollegerna men också bättre och mer kompetent än de politiker eller företagsledare man bevakar. För att trivialisera Bourdieu: många av oss är utpräglade tävlingsmänniskor, det är bara frågan om vilka grenar vi tävlar i.

En ofta starkt underskattad faktor är *faktiska kunskaper och erfarenheter*. Den som själv har drivit ett företag kommer att rapportera om företagande och entreprenörskap på ett annat sätt än den som aldrig har vunnit denna erfarenhet. Den som behärskar matematik och siffror kommer att beskriva resultat av statistiska undersökningar på ett annat sätt än den för vilken siffror är jämställda med hieroglyfer. Den som länge arbetat med europafrågor och därtill behärskar de stora europeiska språken har helt andra förutsättningar att rapportera om viktiga EU-frågor än den som tragglar sig fram på sin skolengelska och arbetar i Bryssel under begränsad tid.

Med den ökande ekonomiska press som många medieföretag lever under ökar medvetenheten inom redaktionerna om de ekonomiska nödvändigheter som den egna verksamheten och den egna anställningen är beroende av. Marknaden, publik och reklamköpare, blir en ständigt alltmer närvarande krav-

ställare i journalistiken. Den *redaktionella ekonomin* förändrar den roll som journalisten är beredd att anpassa sig till och göra till sin. Detta är en del av ett mönster som har blivit allt mer påtagligt. Den journalistiska rolluppfattningen har blivit mer *föränderlig* vilket skapar en speciell form av osäkerhet och otrygghet.

Men så finns de strukturella faktorerna. Journalisters *sociala, ekonomiska och etniska bakgrund* har rimligen stor betydelse för framförallt hur de rapporterar? Detsamma gäller de *ekonomiska förhållanden* under vilka de lever och verkar. Det är inte minst denna typ av faktorer som uttrycks i deras boende. Även för den som har vuxit upp i fattiga förhållanden förändras världsbilden om den egna ekonomin har utvecklats gynnsamt. Numera är också *anställningsförhållanden* – fast anställning, vikarie, produktionsbolag etc – allt viktigare.

Jag har nu angivit 14 olika faktorer:

Strukturella faktorer:

1. Journalisternas sociala, ekonomiska och etniska bakgrund
2. Deras ekonomiska förhållanden
3. Deras anställningsförhållanden – fast anställning, vikarie, produktionsbolag etc
4. Den redaktionella ekonomin
5. Föränderligheten och därmed osäkerheten i sig

Individuella faktorer:

6. Hur journalisterna lever sina liv
7. Vem de rör sig bland
8. Deras sociala identifikation
9. Vilket ”fält” de rör sig inom

10. Hur de uppfattar sin roll
11. Redaktionskulturen
12. Deras värderingar
13. Personlighet
14. Kunskaper och erfarenheter
15. Den redaktionella ekonomin
16. Förändringar över tid

Visst är de individuella faktorerna viktiga. Det hindrar inte att de strukturella faktorerna också är viktiga, och intressant nog kanske viktigare än de individuella för att förstå vad som håller på att hända med journalisterna som kår och med deras professionella och sociala roll.

Journalistik har fram till nu varit en profession i sig. Journalistkåren uppvisar rätt många gemensamma särdrag. Kulturen blir tämligen homogen och är därmed rätt inåtvänd, alltmer oberoende av vilken redaktion journalisten tillhör. Kulturen är stark. Rätt få sticker på allvar ut.

Mot detta står den tilltagande föränderligheten till följd av den ekonomiska pressen på medieföretagen. Det är inget djärvt antagande att journalistikens rolluppfattning och etos kommer att påverkas av att journalistik är en av de första medelklassprofessioner som drabbas av den nya teknologins omvandlingstryck. Fortfarande är yrket attraktivt och har hög prestige. Samtidigt är lönerna låga och anställningsvillkoren dåliga. Det unga journalistproletariat som nu håller på att utvecklas kommer aldrig att i kraft av sina förvärvsinkomster kunna ta sig in på storstädernas alltmer privilegieberoende bostadsmarknad.

Det är inte alldeles lätt att förutse hur denna erodering av journalistkårens sociala och ekonomiska ställning kommer att påverka. Särskilt intressant blir det i och med av att alternativa och näraliggande professionella roller förstärks. Kåren av informatörer och lobbyister tillväxer i samma takt som journalistkåren smälter samman.

Journalisternas boendemönster berättar mycket tydligt om deras klasstillhörighet i dag. De tillhör en tämligen väl etablerad medelklass. Men omvandlingen av medieekonomin kommer rimligen att påverka journalisternas sociala identitet och orientering. De kommer likt kulturarbetare att bli till ett slags gyllene proletariat. Uppdraget blir att roa och oroa medelklassen, inte att tillhöra den.

Jenny Wiik*

Spelar det någon roll var journalisterna bor?

Introduktion

I boken *Urban express* (2015) beskriver Nordström och Schlingman urbaniseringen som ett av de mest centrala utvecklingsmönstren i vår samtid och att det är i staden som innovation och nya idéer uppstår. Boverket spår i sin *Vision för Sverige 2025* att ännu fler unga människor kommer att föredra stadsmiljöerna framför glesbygden i framtiden, och konstaterar även att folk numera väljer att bo kvar i stan trots att de skaffar barn (Boverket 2015). Denna prognos stöds av SCB som menar att Sveriges befolkning koncentreras alltmer till Stockholm, Göteborg och Malmö. Redan idag bor drygt 1,7 miljoner människor i de kommunerna och antalet beräknas öka med 37 procent under de närmaste 40 åren. I glesbygdskommunerna väntas däremot folkmängden minska med 10 procent (SCB 2015).

Koncentrationen av journalister till storstäderna och framför allt Stockholm är inget nytt, redan föregångaren till denna undersökning (Ekberg 2007) vi-

* Jenny Wiik är fil dr och medieforskare. Hon bor i västra Göteborg.

sade att så många som en femtedel av de då 13 000 undersökta journalisterna sökt sig till Stockholms innerstad. Av dessa bodde cirka hälften på Söder. Expressens Sakine Madon (2009) kommenterade då utvecklingen på följande vis:

”Snabbt visar sig mönstret man anade: Ju fler arbetare, låginkomsttagare och invandrare i ett område, desto färre journalister. Det är inte så att journalister hamnar på tjusiga ställen som Danderyd och Askim. Däremot lockar platser som en gång i tiden var arbetarområden, men som nu är upprustad och populär innerstad. Boende i Masthugget eller Linnéstaden i Göteborg, Södermalm i Stockholm eller i Lugnet i Malmö, har med andra ord stora chanser att få syn på en journalist om de kikar ut genom fönstret.”

Sedan dess har utvecklingen accelererat och vi kan nu se att en tredjedel av journalisterna bor i Stockholm, och då till övervägande del i innerstaden. Detta är en kraftfull tendens som kräver analys. Att folk vill bo där de har sina nätverk är inget konstigt, utan fullt naturligt. Då det gäller människor med någon typ av makt är det dock intressant att märka hur professionella och privata nätverk flyter samman, och hur kontakter knyts på glöggkvällar, i skolföreningar och mellan grannar. Mediearbetare är naturligtvis inte folkvalda men de har stor makt över allmänhetens verklighetsbild. Problem kan då uppstå om journalisterna och deras chefer lever i en alltför sluten sfär och därmed blickar alltför enögt på den verklighet man ska bevaka. Mediefolkets koncentration till just Söder i Stockholm uppmärksammades en del i samband med

valet 2014. Det är uppenbart att tydligheten och den synbara exklusiviteten i dessa sociala nätverk sticker i ögonen på många. Under rubriken ”Därför älskar alla att hata Södermalm” skriver krönikören Elina Sundberg (2014) i stadsdelens egen tidning Södermalmsnytt:

”I tv-program, krönikor och debattartiklar har Söder utmålat som en ankdamm, full av kulturarbetare, journalister och pr-folk som inte vet någonting om resten av Sverige. Här röstar vi på Fi och Miljöpartiet, sippar på vår latte och hyllar bensinskatten, utan att ha en susning om vad bilen betyder för vanligt folk i Falköping.”

Vad betyder då detta? Är det bra eller dåligt för mediernas förtroende, för journalistikens kvalitet – för demokratin? Spelar det någon roll var journalister bor? Vilka de umgås med på fritiden och var deras barn går i skolan? Om de bor i villa eller lägenhet? Svaret är att: ja, det gör det, det spelar roll. I det här kapitlet ska jag försöka förklara hur och varför det är så, och för att göra det jag tar hjälp av representationsbegreppet, samt av sociologen Pierre Bourdieus fältteori. Jag kommer också att använda mig av resultat från JMG:s journalistundersökningar, där journalisters privata såväl som professionella åsikter har studerats sedan 1989. Var journalister väljer att bosätta sig och vilka de är har nämligen demokratisk relevans på flera sätt; dels vad det gäller nyheternas geografiska täckning och dels vad det gäller de värderingar som präglar urval och framställning av nyheter och vilka röster som får höras.

Social representativitet

Den svenska journalistkåren är idag relativt välbeforskad. Bland annat så har JMG vid Göteborgs universitet sedan 1989 genomfört återkommande enkätundersökningar av svenska journalister i samarbete med Journalistförbundet. Den senaste undersökningen gjordes 2011 och omfattade då ett för kåren representativt urval av 2 500 journalister. Svarsfrekvensen var relativt hög, 66 procent, och ger oss därmed en god bild av de personer som arbetar med journalistik i Sverige idag. Vi kan utifrån denna forskning konstatera att svenska journalister är en slående homogen samling människor. Majoriteten är födda i Sverige av svenska föräldrar, kommer från akademiker- eller tjänstemannahem samt har själva relativt hög utbildning. De flesta har studerat på högskolenivå och ofta på någon av journalisthögskolorna. Under lång tid var yrket dominerat av män, men uppvisar sedan några decennier tillbaka en jämn könsfördelning. Svenska journalister har en samstämmig syn på yrkesrollen och sin relation till publiken.

Tabell 1.1 Journalisternas och allmänhetens partisympatier senhösten 2011 (procent)

	Journalister	Allmänhet	Skillnad
Vänsterpartiet	15	5	+10
Socialdemokraterna	14	28	-14
Miljöpartiet	41	12	+29
Centerpartiet	4	5	+1
Folkpartiet	7	7	±0
Moderaterna	14	34	-20

	Journalister	Allmänhet	Skillnad
Kristdemokraterna	2	3	-1
Sverigedemokraterna	1	3	-2
Feministiskt initiativ	1	-	+1
Annat	2	1	+1
	100	100	
<i>Antal personer</i>	1338	4326	

Kommentar: Källa: Svenska journalister 2011. Frågan löd: Vilket parti tycker du bäst om idag? Siffrorna från allmänheten är hämtade från 2011 års SOM-undersökning.

Rent politiskt finns också tydliga tendenser: 42 procent av respondenterna uppgav att de sympatiserade med Miljöpartiet, och därefter kom Vänsterpartiet och Socialdemokraterna med 16 respektive 14 procent. Inget av allianspartierna erhåller särskilt starkt stöd i journalistkåren, men Moderaterna hade lika många sympatisörer som S: 14 procent. Detta är förstås inte alls representativt jämfört med allmänheten, av vilka 34 procent vid samma tidpunkt uppgav att de tyckte bäst om Moderaterna (Asp 2012). Väljarsympatier växlar numera allt oftare över tid, så det intressanta med tabellen från 2011 är främst två saker: Miljöpartiet är det största partiet bland journalister och journalisters politiska uppfattningar speglar inte den breda allmänhetens. Tillsammans med det vi känner till om journalisternas socioekonomiska bakgrund kan vi utifrån denna tabell få en ganska klar bild av vår tredje statsmakt.

Vill vi bli ännu mer specifika finns det i Journalistundersökningen 2011 också uppgifter om journalisters livsstil. Livsstilen är summan av de val en person gör i sitt liv, och den kan både vara ett uttryck för en

identitet och ett led i en strävan efter att uppnå en viss identitet eller gemenskap. På frågan ”hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker?” avslöjar journalisterna bland annat att nästan hälften arbetat övertid. Motsvarande andel bland allmänheten var en femtedel. Det framgår också att journalister är mer kulturintresserade än genomsnittssvensken då man går mer på bio och oftare läser böcker. Man pratar också oftare politik, dricker oftare alkohol och besöker i större utsträckning restauranger och pubar än vad svensken gör i allmänhet. Detta är kanske inte så konstigt då en stor del av kåren bor i storstaden där nöjes- och kulturutbudet är bredare, men bidrar ändå ytterligare till att markera skillnaden mellan journalisterna och deras publik (Johansson 2012).

Utifrån det faktum att medierna har oomtvistad makt i samhället är journalistyrkets exklusivitet bekymmersam. Om ett visst yrke är förbehållet en särskild grupp i samhället är det ett demokratiskt problem. Social mobilitet, det vill säga att även personer med mindre gynnsam familjebakgrund kan utbilda sig och göra karriär utgör nämligen en hörnsten i en liberal demokrati. Social representation inom journalistkåren har därför varit ett hett tema i journalistikdebatten de senaste 40 åren. I den svenska debatten under 1970-talet handlade diskussionen ofta om klass, på 1980-talet och 1990-talet om kön och idag på 2000-talet om frånvaron av personer med utländsk bakgrund på redaktionerna. Många redaktioner har arbetat hårt för en bättre mångfald, men statistiken visar att det framförallt är i könsfrågan som jämställdhetsarbetet varit framgångsrikt.

Betydelsen av socialt kapital

Men hur kommer det sig då att journalisterna är så lika och väljer att bosätta sig på samma ställen? Och hur hänger detta ihop med deras värderingar och perspektiv? En förklaring till den geografiska koncentrationen är som tidigare nämnts den accelererande centraliseringen av journalistjobb, men yrkesgruppens homogenitet kräver ytterligare förklaring. För detta syfte blir den franske sociologen Pierre Bourdieus (1930–2002) begrepp centrala. Bourdieu utgick bland annat ifrån antropologiska metoder för att beskriva och förklara relationen mellan individ och struktur och hur dessa samverkar i den kultur vi lever i. Han menade att vår kultur består av en rad olika arenor där strider om makt hela tiden utkämpas. Maktspelet genomsyrar varje liten del av våra liv och varje symbolsystem blir ett medel för maktutövning. Sådana symbolsystem kan till exempel vara språk, konsumtion eller akademiska meriter (Moe 1995).

Striderna om makt utspelar sig på olika *fält*, vilka utgörs av sociala rum där varje rum har sin egen uppsättning spelregler. Dessa fält är relativt autonoma, men bygger tillsammans det universum vi lever i. Vad som står på spel på det journalistiska fältet är definitionen av god journalistik samt *rätten att göra den definitionen*. De som strävar efter att uppnå detta tolkningsföreträde är agenter så som debattörer, redaktörer, fackföreträdare, journalister och andra som befinner sig inom journalistikens fält (Broady 1989). Det som genererar framgång i dessa förhandlingar är så kallat *kapital*, d.v.s. sådana egenskaper och tillgångar

som kan växlas in mot makt att sätta normerna (Bourdieu 1986). Bourdieu skiljer ut olika sorters kapital, så som ekonomiskt (pengar, materiella resurser), kulturellt (utbildning, titlar), socialt (sociala nätverk och grupptillhörighet) samt symboliskt kapital (allt kapital som erkänns som legitimt på fältet). För journalister har exempelvis mångårig erfarenhet kunnat räknas som symboliskt kapital (Schultz 2007b), men självklart också branschpriser och kollegornas respekt (Schultz 2007a), samt kontakter med värdefulla källor (Tuchman 1978). På det journalistiska fältet är ekonomiskt kapital inte så relevant, däremot har akademisk kompetens kommit att bli allt viktigare över tid (Gardeström 2011).

En orsak till att journalister samlas i vissa geografiska och ämnesområden är att före detta studenter från journalistutbildningarna hjälper varandra att bygga karriärer. De sociala nätverk som bildas vid journalistiskolor fungerar både som rekryteringsbaser för olika mediekanaler, och som forum för kompetensutveckling för journalisterna – de utgör en viktig form av socialt kapital (Bourdieu 1986). Likaså bidrar journalisters boendeort och sätt att bo (villa, bostadsrätt, hyresrätt) till att skapa en gemenskap då professionella och sociala nätverk också förs samman rent geografiskt. Till det går att lägga en dimension av klass och värderingar då vi vet att journalistkåren består av medelklass och dessutom, som Ekberg visar, koncentrerar sig till bostadsområden där de mest umgås med annan medelklass. Det är dock inte de mer småborgerliga villaförorterna som är mest attraktiva för journalister, utan helst storstädernas lite tankspritt

bohemiska, politiskt vänsterorienterade gamla arbetsklassområden. Områden som idag har genomgått omfattande gentrifieringsprocesser med följdriktigt höga bostadspriser. Sammantaget blir de informella nätverken ett sätt att integrera yrkeslivet med den privata, sociala sfären. Det är därför inte konstigt att journalister med liknande utbildningsbakgrund, också tenderar att anta liknande professionella normer (Wiik 2010), och möjligtvis också likartade värderingar.

Det finns fortfarande ganska lite forskning på de sociala nätverkens betydelse för det journalistiska fältet. En studie från 2002 som studerade journalistiska nätverk med fokus på medieeliten visade dock att chefredaktörer i Stockholm gärna sökte sig till samma bostadsområden (Wiik 2002). Till exempel bodde ett par av de mäktigaste mediecheferna just då, Amelia Adamo och Torbjörn Larsson, i Äppelviken i Bromma, ett trevligt villaområde från 20- och 30-talen som tidigare beboddes av politiker och ämbetsmän från övre medelklassen. Politikerna byttes sedermera ut mot mediefolk som förvandlade området till ett "medieghetto" fullt av chefredaktörer och TV-miljonärer. Här bodde Lennart Ekdahl, programledare på TV4, filmregissören Kjell Sundvall och TV8:s programchef Jonas Hultqvist på samma gata. Adamo och Larsson bodde på samma gata som TV4:s Malou von Sievers, med tomtgräns till Bonniers informationschef Lennart Wiklund. Alldeles i närheten bodde René Nyberg och hennes dåvarande man Jan Zachrisson, en av grundarna till produktionsbolaget Jarowski. På samma sätt präglades sommarparadiset Dalarö av samma koncentration av medie- och kulturarbetare

då medlemmar av familjer Bonnier semestrat där i över ett sekel, veckotidningskungen Erik Åkerlund byggde på 1920-talet det största huset av alla och Bo Strömstedt har bott där i decennier. På 90-talet hade paret Adamo-Larsson sitt sommarnöje där, liksom Aftonbladets dåvarande chefredaktör Rolf Alsing, med flera. Nu bor journalister i början eller mitten av sin karriär som sagt hellre på Söder än i Bromma, men vad studien visar är hur sociala och professionella nätverk smälts samman, samt hur dessa då tenderar att samla människor rent fysiskt. Den visar också att den fysiska, materiella dimensionen av att faktiskt flytta till en speciell ort eller stadsdel i allra högsta grad involverar ekonomiskt kapital. Detta må ha liten relevans på det journalistiska fältet som sådant, men det är inte gratis att bo i Bromma – och numera kan även Söder i Stockholm räknas till ett av Sveriges mer exklusiva områden. Vad innebär denna dimension för de journalister som är bosatta där? Vad gör det med deras perspektiv?

Bourdieu lägger tonvikt vid språket som kulturellt kapital. Språkliga finesser och kunskaper är högt värderade insatser i kampen om dominans. Hur vi talar, vilket språk vi använder, bestäms av vårt habitus som i sin tur påverkas av olika språkliga fält (akademiskt språk, politiskt språk, slang). Men det finns ytterligare en dimension att ta i beaktning, nämligen vem det är som talar. Bourdieu menar att det är de som har makt som pratar och att det också är de som har makten att definiera ordens innebörd. Olika sätt att tala, och det faktum att de förknippas med olika nivåer i hierarkin, bidrar till att upprätthålla barriärerna mel-

lan dessa, även om det givetvis är fullt möjligt att införliva nya språk i sitt habitus (Moe 1995). När svensk journalistik i hög grad befolkas av vit välutbildad medelklass är det oundvikligt att deras sätt att prata kommer att dominera, samt att deras tolkningar av verkligheten kommer att vara allmänt rådande. Dessa värderingar är ofta goda och grundade på rättvisa och demokratiska ideal, deras perspektiv öppna, och har på många sätt bidragit till att forma journalistrollen till det den är nu. Samtidigt är det ett begränsat synfält, där andra perspektiv än medelklassens riskerar att bli lidande. Detta märks exempelvis genom osynliggörande av arbetarklassen i medierna, något som vid upprepade tillfällen påpekats av debattörer. En debattör skrev exempelvis i Aftonbladet:

”Media har nu blivit den arena där alla frågor som betyder något diskuteras. Där det som tillåts betyda något beskrivs. Och där de människor som tillåts betyda något får agera.

En samhällsspegel där arbetarklassen inte tillåts synas. Där medelklassen är aktörerna och trendsättarna kring allt. Från politik till litteratur till sociala strukturer. Och klädstil! Medelklassen bedömer. Dömer bort” (Johansson 2007).

Framväxten av sociala medier bryter visserligen de etablerade mediernas tolkningsmonopol på många sätt, och ger röst åt en större mångfald av aktörer. Gränsen mellan publik och medieproducent blir allt mer flytande. Medelklassens perspektiv är heller inte statiska på något sätt, utan under ständig omförhandling. Samtidigt så får fortfarande stora grupper i sam-

hället sin verklighetsbild främst från ”gammelmedierna”, och tar inte del av bloggar och sociala medier särskilt ofta. Etablerade mediekanaler får därmed sägas ha fortsatt stort inflytande, och bör av den anledningen granskas.

Medelklassens medier

Ett av mediernas främsta kännetecken är förmågan att mobilisera människor och samla dem i en gemenskap, även om de inte känner varandra. Men på samma sätt kan medierna också skapa uppbrott och social splittring. Enligt Cohen och Young (1981) formar grupper i samhället till stor del sin identitet, sina mål och sina känslor av tillhörighet genom medierna. Medierna målar upp ett socialt och kulturellt landskap för oss att leva i, och som blir en fond för identitetsskapande såväl som för politiska beslut – det blir en del av det vi kallar ”verkligheten” (Shields 1992). När det gäller representation av värderingar och ideologiska perspektiv finns en lång tradition av forskning som hävdar att journalistiken samverkar med samhällets eliter i spridningen av rådande ideologier (se t.ex. Reese 1990, Lance Bennet 1996). I linje med detta synsätt blir medierna med sin täta relation till makt-havare en del av centrum varifrån makten utgår, medan samhället formar sig i allt större cirklar kring detta centrum. Människorna längst bort från maktens korridorer befinner sig i periferin och är helt enkelt inte så intressanta för vare sig journalister eller för politiker. Istället finns en tendens att beskriva periferin som oviktig eller marginaliserad och som präglad av

beteenden, normer och kulturer avvikande från de som råder i ”centrum” (Avraham and First 2006).

Det är förstås svårt att empiriskt säkerställa ett samband mellan journalistkårens sociala sammansättning och journalistikens karaktär, men det finns många som har försökt. Å ena sidan visar flera decenniers journalistikforskning att det knappast är journalisternas individuella egenskaper (politiska och sociala) som avgör hur det journalistiska utbudet ser ut (Asp, 2011; D’Alessio & Allen, 2000). Den journalistiska produktionen formas av krafter på många nivåer – från det politiska, ekonomiska och sociala systemet utanför redaktionerna, till krafter på organisationsnivå och professionella ideal och normer (van Dijk, 1996; Shoemaker & Reese, 1996; Ekström & Nohrstedt, 1996) – och den enskilde journalistens personliga värderingar och åsikter har i slutänden ganska liten påverkan på innehållet. Å andra sidan finns det också forskning som visar att grupprepresentationen på redaktionerna som helhet har betydelse för utbudet. Det finns exempelvis belegg för att andelen kvinnor på redaktionerna har betydelse för vilka som blir intervjuade i nyheterna, vilka ämnen som tas upp och så vidare (Edström och Mølster, 2015). När det gäller vilka perspektiv som präglar nyhetsrapporteringen finns det starka indikatorer på att journalisters sociala tillhörighet har betydelse, och jag skulle här vilja lyfta fram tre aspekter: klass, politiska sympatier och geografiska täckningsområden.

Forskning om representation av klass i medierna visar tydligt att medel- eller överklassperspektiv dominerar. Ett exempel är Owen Jones som i boken *Chavs*:

The demonization of the working class (2012), beskriver hur den brittiska arbetarklassen beskrivs på ett negativt sätt i brittisk media, samtidigt som brittiska politiker från höger till vänster inte vill veta av någon arbetarklass utan refererar till ett generaliserande medelklassbegrepp. Grupper som inte stämmer överens med gängse normer för hur man ska bete sig, hur man ska klä sig, vad man jobbar med eller vad man gör på sin fritid, pekats ut som missanpassade och ges förklenande tillmälen. Under vad som kanske kan kallas den journalistiska professionaliseringens höjdpunkt – 1960- och 1970-talen – var tidsandan en annan, och då var också mycket riktigt mediebilderna av arbetarklassen lite annorlunda. Den framställdes då i större utsträckning som kraftfull, aktiv och som ett kollektiv (Jacobsson 2014). På 1980-talet kritiserade journalisten Åke Olsson medierna för att springa maktens ärenden i allt för stor utsträckning. I sin bok *Maktens krönikörer* (1984) jämförde han tidningsrapporteringen från 1932, 1957 och 1980 och journalistens roll i relation till opinionsbildningen. Hans slutsats var att journalistiken på 80-talet mest liknande forna tiders hovkrönikörer – ”fast det är toppolitikernas, finansgeniernas och stjärnartisternas purpurmantlar de kysser” (Ibid, 162). När arbetarklassen förekom var det som en anonym massa, t.ex. ”reparatörerna” på verkstadsgolvet, samtidigt som statsråd, direktörer och landshövdingar givetvis inte beskrevs på det sättet. Olsson argumenterade att denna beskrivning var kulturellt betingad då journalister hade överdriven respekt för personer från överklassen. Han menade att umgänget mellan journalis-

terna och överklassen underlättades av ett gemensamt språk och gemensamma referensramar. På samma sätt spelade språket in i relationen mellan journalisterna och arbetarklassen då ”journalisterna med sin ställning i offentligheten och med sin talang att uttrycka sig framstår som så oerhört mycket starkare än han eller hon i verkligheten är” (Olsson 1984, 42).

Idag är arbetarklassen ofta helt osynlig i rapporteringen, eller framträder som offer för olyckliga omständigheter – till exempel nedläggning av industrier. Industrierbetarna framställs då som ensamma, ”drabbade” och med endast hoppet som räddningsplanka (Jacobsson 2014). Mediebilderna av arbetarklassen hänger inte enbart på journalisterna men det är inte speciellt långsökt att den enhetliga medelklassmiljön bidrar till att marginalisera klassperspektivet i rapporteringen. Speciellt inte som liknande tendenser också finns i politiken. 2013 drog statsminister Reinfeldt på sig kritik för uttalandet att ”vi hade folk i industrin, men de är i stort sett borta”, trots att direkt arbete i industrin då utgjorde ca 15 procent av den svenska arbetsmarknaden. Samtidigt har de senaste åren en rad nya representanter för just klassperspektivet gjort sig hörda, inte minst inom kulturen. En ny våg av arbetarförfattare har uppenbarat sig på litteraturscenen (se t ex Almegård 2015), och likaså har dessa perspektiv blivit mer synliga även på tidningarnas debattsidor. Kontentan är att även om medelklassperspektivet ser ut att dominera och har gjort så under många år, så är inget fält helt statiskt utan öppet för förhandling. Ökade klassklyftor i Sverige och ett

likaså växande prekariat i journalistbranschen är faktorer som skulle kunna leda till en omförhandling av de dominerande gestaltningarna i framtiden.

I vilken utsträckning journalisters politiska uppfattningar påverkar journalistiken är en politiskt laddad fråga. I många länder anklagas journalistkåren, och i synnerhet public service, för att vara vänstervriden. När det gäller journalisters politiska uppfattningar visar de flesta undersökningar att journalister generellt är mer vänsterorienterade eller liberala än befolkningen i stort, även om den politiska skalan har helt olika sträckning i olika länder (Deuze, 2007). JMG:s journalistundersökningar bekräftar också denna uppfattning, åtminstone om man väljer att se Miljöpartiet som ett parti på vänsterskalan. Däremot är frågan om och i så fall hur detta påverkar journalistiken? Kent Asp har sedan slutet på 1970-talet undersökt mediernas valrapportering för att se om något politiskt alternativ har gynnats eller missgynnats inför valen. Den samlade slutsatsen av denna forskning är att det finns vissa skillnader i mediernas rapportering, men att dessa snarare har med tidningarnas politiska profil att göra än något annat (Asp och Bjerling 2014). Exempelvis så gynnade tidningen Arbetet tydligt Socialdemokraterna i sin rapportering, medan Svenska Dagbladet nästan lika tydligt gynnade det borgerliga alternativet. De flesta medier har emellertid genom åren erbjudit en relativt balanserad valbevakning, men om det samlade nyhetsutbudet kan sägas ha gynnat någon sida så är det den borgerliga. Det gäller även public service-programmen Aktuellt och Rapport. Sett över

tid visar också Asps forskning att mediernas valbevakning blir allt mer likartad och att mångfalden i utbudet som helhet därmed minskar (Ibid). En slutsats man kan dra av detta är att journalister för det allra mesta agerar utifrån sin professionella yrkesroll och inte utifrån sina egna partisympatier. Istället är det den allmänt rådande medielogiken som har det största inflytandet på mediernas rapportering. Denna är dock inte opolitisk på något sätt, men förskjutningar över tid förklaras inte av individuella ställningstaganden utan av att det genom decennierna har skett en tydlig ideologisk rörelse från kollektivistiska och socialistiska ideal mot ett mer liberalt och individualistiskt samhällsparadigm.

Landsbygden i medieskugga

Just nu pågår en snabb mediekoncentration till de största orterna i Sverige och många lokala medier kämpar febrilt för sin överlevnad. Journalisterna bor uppenbarligen någon annanstans och frågan är vem som nu ska bevaka landsbygden? Många människor känner oro och frustration över den medieskugga som nu breder ut sig över stora delar av landet. Av denna anledning initierade Jordbruksverket år 2014 en studie av nedmonteringen av den lokala journalistiken och bilden av landsbygden i Dagens Nyheter. Verkets landsbygdsstrateg Christel Gustafsson skriver i rapportens förord att det dominerande urbana perspektivet påverkar såväl enskilda människor och medborgare som olika typer av beslutsfattare, politiker och journalister. I förlängningen kan förskjutningen i

journalistiken leda till förändrade politiska prioriteringar som har med landets infrastruktur och välfärd att göra (Nygren och Althén 2014, 5). Studien visar att journalistjobben inte bara har flyttat till städerna – de har också blivit färre. Ägarkoncentrationen har ökat vilket gör att man kan dra nytta av stordriftsfördelar för att sänka kostnaderna. De bantade redaktionerna har svårt att klara av den lokala bevakningen i mindre kommuner – om det överhuvudtaget finns en redaktion kvar på plats. I nationella DN har landsbygdsbevakningen minskat kraftigt det senaste decenniet och av den som återstår utgörs ungefär hälften av blåljusnotiser. Övriga ämnen som får uppmärksamhet i landsbygdsbevakningen är kultur och nationella samhällsfrågor. Landsbygden förekommer också som exotiskt resmål i DN:s helgblad, som tydligt riktar sig till en yngre, urban medelklass (Nygren och Althén 2014).

Även om de nedlagda redaktionerna på landsbygden i viss mån ersätts med lokala gräsrotsinitiativ på nätet, så förstärker mediernas utveckling polariseringen mellan centrum och periferi. I debatten talas idag om en urban norm som bidrar till att ställa den civiliserade, innovativa, diversifierade storstaden mot den efterblivna landsbygden; en landsbygd där ingen vill bo, där inga jobb finns och som är lite av ett manligt vilda västern. Kulturgeografen Madeleine Eriksen vid Umeå universitet har studerat nyhetsbilden av Norrland. I sin avhandling kan hon visa att när Norrland förekommer i nyheterna handlar det ofta om avfolkningen i regionen, men framför allt om Norrland som beroende av olika ekonomiska stödinsatser

(Eriksson 2010). Eriksson betonar att stockholmstidningen DN ofta refererar till regionen som just "Norrland" precis som man förr tenderade att betrakta "Afrika" som ett enda homogent område. Hon skriver

"Norrland is repeatedly represented as an abstract rural area, even though it is a differentiated area with great differences between, for instance, the coast and inland areas. Thus, specific characteristics of Norrland are seen as applicable to the entire region, and any person living in Norrland becomes one with the entire population and its defining characteristics. Rather than focusing attention on underlying structural factors that contribute to some of the problems faced by the region, problems are often understood in terms of cultural and lifestyle differences between the North and the South of Sweden. In this way, Norrlandians can be held responsible for the persistence of several of the problems associated with the region, including unemployment and a diminishing population" (Ibid, 59).

Användningen av stereotyper och generaliseringar i beskrivningen av landsbygden är inget typiskt för svenska medier. En israelisk studie visade till exempel hur medier baserade i storstaden Tel Aviv systematiskt beskrev småstäder och byar runt om i landet i termer av "tråkiga", "sömniga" och efter i utvecklingen. Medierapporteringen förstärker på så sätt känslan av ett "vi" och ett "dem" i relationen mellan land och stad (Avraham and First 2006). Liknande stereotyper sätts i rörelse när det gäller bevakningen av storstädernas förorter. Många medier har försökt bryta det ensidiga fokuset på centrum genom att placera redak-

tioner eller andra journalistiska projekt utanför innerstaden, men dessa har sällan blivit långvariga. Faktum är att journalister från centrum mest åker ut till förorten för brottsrapportering, och även om syftena i andra fall är normbrytande blir journalisten allt för ofta en ”gäst hos verkligheten”.

Journalister – en kreativ klass?

Så vad blir då slutsatsen – spelar det någon roll var journalisterna bor? Hur ska vi se på relationen mellan journalistkårens sociala sammansättning, geografiska positioner och nyheternas innehåll? Jag har i det här kapitlet försökt visa att föreställningen av journalistiken som ett oberoende yrke med fokus på kreativitet, talang och socialt patos rimmar väl med journalistkårens klasstruktur. De är välutbildad medelklass, koncentrerad till storstadsområdena och betonar professionella värden så som att granska och förklara. De lever ett aktivt kulturliv, läser mer böcker, ser mer film och diskuterar politik oftare än gemene man. I flera avseenden påminner de om den så kallade *kreativa klassen* som den beskrivs av Richard Florida (2006). Han hävdar framväxten av en ny klass i spåren av globaliseringen och individualiseringen; en klass vars identiteter är mer grundade i deras roller som kreativa förmedlare än i ägandet av materiella resurser. Då kreativitet ses som en primär drivkraft bakom dagens utveckling och inte minst tillväxt, har denna klass kommit att få ett allt större socialt inflytande och utrymme. De är mobila, men tenderar att samlas i specifika geografiska områden, forfarande kreativa

kluster där deras aktiva livsstilar kan blomma i sällskap av likasinnade. Florida menar att detta innebär en ny typ av klassbaserad segregation. Kreativa arbetare återfinns ofta i kunskapsintensiva företag och organisationer, som till exempel medieföretag, och förväntar sig att bli behandlade som autonoma individer med kontroll över sina egna karriärer. Ofta är representanter för denna klass dock inte oberoende agenter i ekonomiskt avseende utan anställda och beroende av kommersiella aktörer (Ibid).

Beskrivningen av den kreativa klassen stämmer på flera sätt bra på in den svenska journalistkåren. Många journalister kan utan tvekan inkluderas i en kreativ, mobil elit med stort kreativt utrymme. Några blir kändisar och värdefulla tillgångar för de företag som anställer dem; de blir kanske tyckare i den allmänna debatten och attraherar både publik och annonsörer. Samtidigt ser majoriteten av journalisterna ut att förbli anonyma kuggar i medieindustrins konstant snurrande maskineri, producerande snabba dag-för-dag-nyheter (Ottosen 2004, Östlund 2000). Trots det är den potentiella kreativiteten och dess löfte om intern och extern status viktiga motiv för nyrekryteringar till yrket (Ursell 2000). Enligt en jämförande studie av Nordiska journaliststudenter var kreativitet den vanligaste orsaken att söka sig till yrket, status var den näst vanligaste (Bjørnsen et al 2007).

Den kreativa klassen är dock inte enbart driven av individualistiska tendenser, den har också en kärleksaffär med meritokratin. Journalister identifierar inte sig själva i första hand med ekonomiskt kapital utan med självförverkligande och intellektuell framgång;

social status bestäms utifrån kunskap och färdighet – inte pengar. Journalistutbildningar – speciellt sådana med akademisk status – tjänar till att underhålla dessa interna hierarkier. Som kultiveringsplats för kreativa färdigheter förväxlas de ofta med drivbänkar för naturbegåvningar; och bidrar därmed till att blanda samman hantverkskunskap med kreativ talang i jakten på ”de utvalda”. Genom att skyla över underliggande kulturella, ekonomiska och sociala skillnader kommer meritokratin obönhörligen att upprätthålla de orättvisor den vill ta avstånd ifrån (Florida 2006). Många svenska journalister är tveklöst kreativa begåvningar, men det är knappast det som kännetecknar dem som grupp. Kreativa drivkrafter skulle kunna hämtas från annat håll än den välutbildade medelklassen, men så är inte fallet här. Svenska journalister är anmärkningsvärt homogena beträffande klass och kulturellt kapital. Utbredningen av akademiska examina i kåren är delvis en konsekvens av en generell förbättrad utbildningsnivå i landet, men också, mer påtagligt, av ett yrke totalt upptaget av medelklassen – dess egenskaper har blivit de som kännetecknar yrket.

Journalistkårens strömlinjeformning kan följaktligen komma att påverka nyheternas innehåll på en rad olika sätt. Självklart finns det mängder av undantag och goda exempel, och det finns många eldsjälar och starka krafter runt om i mediesverige som envist arbetar för mångfald. Men det är fortfarande en bit kvar att gå. Samma mönster går igen i bilden av arbetarklassen som i bilden av glesbygden och av förorten. Det är ganska stereotypa föreställningar som repro-

duceras i både populärfiktion och nyhetsmedier. Dessa gestaltningar kan som sagt förklaras av flera skäl, inte bara journalistkårens sammansättning och boendeort. Men vad orsaken än är riskerar den allt mer onyanserade mediebilden av allt som ligger bortom centrumgränsen att förstärka polarisering och antagonism mellan olika grupper i Sverige. Den riskerar också mediernas legitimitet i stora delar av landet, då folk inte längre känner igen sig i den verklighetsbild som förmedlas.

Litteratur

- Almegård, Mats. 2015. Att läsa är att leva andras liv. *Magasinet Arena*.
- Asp, Kent, och Johannes Bjerling. 2014. *Mediekratin: mediernas makt i svenska val*. Stockholm.
- Asp, Kent. 2012. *Svenska journalister: 1989–2011, Göteborgska studier i journalistik och masskommunikation*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Avraham, Eli, och Anat First. 2006. "Media, power and space: ways of constructing the periphery as the 'other'." *Social & Cultural Geography* no. 7 (1):71–86.
- Björnsen, Gunn, Jan Fredrik Hovden, Rune Ottosen, Ida Schultz, och Henrika Zilliacus-Tikkanen. 2007. The Nordic Journalism Student: A Cross-National Survey. Paper presenterat på *ICA Conference*. San Francisco.

- Bourdieu, Pierre. 1986. "The Forms of Capital." I *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, redaktör John G Richardson. New York: Greenwood Press.
- Boverket. *Vision för Sverige 2025* 2015. Available from <http://sverige2025.boverket.se/en-urbanisera-rad-varld.html>.
- Broady, Donald. 1989. *Kapital, habitus, fält: några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*, Arbetsrapport / UHÄ, FoU – Universitets- och högskoleämbetet, Forskning och utveckling för högskolan, 1989:2. Stockholm: UHÄ.
- Cavallin, Jens. 2001. *Mediestruktur, makt och kulturproduktion: delrapport 2000 från Mediestrukturprojektet*. Norrköping: Linköpings universitet, Institutionen för tematisk utbildning och forskning.
- Cohen, Stanley, och Jock Young. 1981. *The manufacture of news: social problems, deviance and the mass media*. Rev. ed, *Communication and society*. London, Beverly Hills, Calif.: Constable; Sage.
- Edström, Maria och Ragnhild Mølster (red). 2015. *Making Change. Nordic Examples of Working Towards Gender Equality in the Media*. Göteborg: Nordicom
- Ekberg, Kerstin. 2007. Här bor journalisterna. *Sim(o) Mediestudier*. Stockholm.
- Entman, Robert M. 1989. *Democracy without citizens: media and the decay of American politics*. New York: Oxford University Press.

- Eriksson, Madeleine. 2010. *(Re)producing a periphery: popular representations of the Swedish North*, GERUM. *Kulturgeografi*. Umeå: Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet.
- Florida, Richard. 2006. *Den kreativa klassens framväxt*. Stockholm: Daidalos.
- Gardeström, Elin. 2011. *Att fostra journalister: journalistutbildningens formering i Sverige 1944–1970, Skeptronserien*. Göteborg: Daidalos.
- Jacobsson, Diana. 2014. "Bruised by the invisible hand. The naturalization of neoliberal politics in times of crisis". Paper presenterat på Cadaad conference, Budapest, 1–3 september
- Johansson, Bengt. 2012. "Vad gör journalisterna efter jobbet – om journalister och deras livsstilar." I *Svenska journalister 1989–2011*, redaktör Kent Asp, 27–32. Göteborg: Göteborgs Universitet, JMG.
- Johansson, Ulla. 2007. ""Osynliggjorda i media".
Aftonbladet, 5 juli.
- Jones, Owen. 2012. *Chavs: the demonization of the working class*. Updated ed. London: Verso.
- Lance Bennet, W. 1996. *News: The Politics of Illusion*. N.Y.: Longman Publishers USA.
- Lips, Hilary M. 1991. *Women, men, and power*. Mountain View, Calif.: Mayfield Publ.
- Lundberg, Elina. 2014. "Därför älskar alla att hata Södermalm." *Södermalmsnytt*, 26 september.
- Madon, Sakine. 2009. "Journalisterna lever i samma kvarter" *Expressen*, 4 juli.
- Moe, Sverre. 1995. *Sociologisk teori*. Lund: Studentlitteratur.

- Nygren, Gunnar. 2008. *Yrke på glid: om journalistrollens de-professionalisering*. Stockholm: Sim(o).
- Nygren, Gunnar, och Kajsa Althén. 2014. Landsbygd i medieskugga – nedmonteringen av den lokala journalistiken och bilden av landsbygden i Dagens Nyheter. In *Journalistikstudier vid Södertörns högskola*. Stockholm.
- Olsson, Åke. 1984. *Maktens krönikörer: om underklass och överklass i svenska nyhetsmedier*. Stockholm: Författarförl.
- Ottosen, Rune. 2004. *I journalistikkens grenseland: journalistrollen mellom marked og idealer*. Kristiansand: IJ-forl.
- Pressutredningen. 1995. *Vårt dagliga blad: stöd till svensk dagspress: betänkande, Statens offentliga utredningar, 1995:37*. Stockholm: Fritze.
- Reese, Stephen D. 1990. "The news paradigm and the ideology of objectivity: A socialist at the wall street journal." *Critical Studies in Mass Communication* no. 7 (4):390–409. doi: 10.1080/15295039009360187.
- SCB. *Sverige befolkning ökar – men inte i hela landet*, 8 januari 2015. Available from <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Sveriges-befolkning-okar--men-inte-i-hela-landet/>.
- Schlingmann, Per, och Kjell A. Nordström. 2015. *Urban express: Månocket*.
- Schultz, Ida. 2007a. Context in Newsroom Ethnography: Reflexive sociology and the concepts of journalistic field, news habitus and newsroom capital. Paper presenterat på *International Communication Association*. San Francisco.

- Schultz, Ida. 2007b. "The Journalistic Gut Feeling." *Journalism Practice* no. 1 (2):190–207.
- Shields, Rob. 1992. *Places on the margin: alternative geographies of modernity*, *International library of sociology*. London: Routledge.
- SOU. 1975. *Svensk press. 3, Pressens funktioner i samhället: [en forskningsrapport], Statens offentliga utredningar*, 1975:78. Stockholm.
- Stigbrand, Karin, och Gunnar Nygren. 2013. *Professional identity in changing media landscapes: journalism education in Sweden, Russia, Poland, Estonia and Finland*, *Journalistikstudier vid Södertörns högskola*. Huddinge: Södertörns högskola.
- Tuchman, Gaye. 1978. *Making news: a study in the construction of reality*. New York: Free P.
- Ursell, Gillian 2000. "Television production: issues of exploitation, commodification and subjectivity in UK television labour markets." *Media, Culture & Society* no. 22 (6):805–825.
- van Dijk, Teun. A. (1996) 'Power and the news media', in Paletz, D. and Vinson, C. (eds.) *Political Communication in Action*, Cresskill, N.J. Hampton Press.
- Wiik, Jenny. 2002. *På plats i medieeliten. En studie av historiska förändringar av veckopresseliten ur ett genusperspektiv*, JMG, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Wiik, Jenny. 2010. *Journalism in Transition*, Department of Journalism, Media and Communication, University of Gothenburg, Gothenburg.

- Wiik, Jenny. 2014. "Towards the Liberal Model."
Journalism Practice:1–10. doi: 10.1080/
17512786.2014.883112.
- Östlund, Ingrid. 2000. *Journalistikens roll i de "nya"
massmedieföretagen, DMI rapport, 15*. Sundsvall:
Demokratiinstitutet.

Där bor journalisterna

Tre av tio journalister bor i Stockholms stad. Nästan hälften i Stockholms län. Ingen journalist bor enligt studien i Gnosjö eller i tio andra kommuner. Bara 56 personer bor i någon av de 20 kommuner som SKL definierar som glesbygdskommuner. Och: i Stockholmsstadsdelen Rinkeby-Kista är "journalist-tätheten" bara obetydligt högre.

Journalisterna är snedfördelade över land och stad ur många aspekter. Det visar denna unika genomgång av var journalister bor. I skriften diskuteras också betydelsen av denna snedfördelning över landet av en rad skribenter och forskare.

Kerstin Ekberg, skribent, Södertälje.

Jens Finnäs, datajournalist, Hornstull.

Leo Wallentin, datajournalist, Kärrtorp.

Bertholof Brännström, frilansjournalist, Strömbäck.

Rouzbeh Djalaie, journalist, Vårberg.

Sakine Madon, ledarskribent, Solna/Skellefteå.

Jonas Nordling, förbundsordförande, Skanstull.

Mats Svegfors, konsult, Gärdet och Karmansbo.

Jenny Wiik, medieforskare, Göteborg.

Lars Truedson (red), Bagarmossen.

Kolla hur det ser ut i din kommun:
journalisterna.mediastudier.se